

Tenholahden kylän tarinoita vuosikymmenten takaa

– Mikkeliiläisen pikkukylän elämästä 1960- ja 1970-luvuilla

Arto Tiihonen, osa 1.

Löydän tälle etnografiselle muistelutyölle tai mikrohistorialle monta innoittajaa. Ensimmäinen on tietysti oma kokemukseni Tenholahden kylästä vuosilta 1960-1981 eli elämäni ensimmäisistä 21 vuodesta, jotka tuossa kylässä asuin, elin, harrastin ja opin kaikenlaista elämästä.

Tenholampi ei tosin ollut yksiselitteisesti tuon yhdeksän kokovuotisesti asutun ja kolmen huvilan muodostaman kylän nimi. Valitsin kuitenkin sen, vaikka virallisesti kylä oli osa Vuolingon kylää. Vuolingon koulu ja junaseisake eivät kuitenkaan sijainneet kylässämme, sinne ei edes ollut autolla mentävää tietä. Meidän kylämme avautui aivan toiseen suuntaa eli Tenholahdentietä pitkin Mikkelin kaupunkiin ja sen yhteen esikaupunkiin tai kylään eli Tuskun suuntaan. Siellä oli lähin kauppa ja linja-autopysäkki. Matkaa Tuskuun oli 2-3 kilometriä riippuen talon sijainnista kylällämme. Vuolingon koululle matkaa oli metsän halki nelisen kilometriä. Usein meitä tenholahtelaisia sanottiinkin tuskulaisiksi, sillä kuljimme linja-autolla Tuskuun ja se oli lähin isompi paikka. Tuskulaisia emme kuitenkaan missään nimessä olleet, sillä he olivat kaupunkilaisia, me olimme maalaisia, vaikka emme kuitenkaan lähellekään sellaisia maalaisia kuin koulutoverimme varsinaisen Vuolingon kylän puolella. Mehän kävimme kaupungissa monta kertaa viikossa, Mikkelin vilkkaalle torillekin oli matkaa vaivaiset kuusi kilometriä. Vuolingon koululta sinne oli reilusti toistakymmentä kilometriä eivätkä koulutoverimme käyneet kaupungissa kuin ehkä pari kertaa kuukaudessa.

Tenholampi on Pieni-Vuolinko –järven itäinen lahti, joka aukeaa kyläämme tultaessa vasemmalla puolella Pöyhösen omistaman peltoaukean takana tietä tien ylitettyä Myllyojan sillan ja keväällä runsaana kukkivat tuomet. Tenholampi on myös kylämme eräänlaisen ”perustajan” eli ”maisteri” Ikonen 1911 käyttöön otetun huvilan nimi. Maisteri Armas Ikonen toimi mm. Mikkelin yhteiskoulun rehtorina ja kylällä tunsimme hänet lapsuudessani huonokuuloiseksi herrasmieheksi, joka ajoi kovaa vauhtia soratietämme vanhalla Roverillaan. Kun kuulumme auton ääneen, oli syytä siirtyä ”metsähallituksen” puolelle, sillä jo varsin iäkäs maisteri ei juuri hidastellut kurveissakaan. Maisteri ja hänen rouvansa Taina olivat kylämme aristokraatteja, jotka käyttäytyivät kuitenkin erittäin ystävällisesti jopa meitä pikkulapsia kohtaan. Maisterikin saattoi vaihtaa muutaman kiinnostuneen sanan alle kouluikäisen pojan kanssa kaupalla tai vaikkapa hänen ”haapapuutarhassaan”, joka sijaitsi aivan kylätiemme varressa ja jossa jokaisella erilaisella haapalajikkeella oli oma latinankielinen nimensä. Vanhin siskoni teki myös ”piian” töitä maisterin huvilalla kesäisin, joten minäkin sain tutustua tuohon kiinnostavaan puuhuvilaan ja sen puutarhaan luvan kanssa auttaessani siskoani vaikkapa viinimarjojen keruussa. Huvilalla järjestettiin myös joitakin pienimuotoisia kyläjuhlia, esimerkiksi tiehoitokunnan kokousten yhteydessä. Kerran heidän tyttärensä Maija järjesti myös isommat juhlat miehensä kirjailija Mauritz Nylundin kanssa, kun he ottivat huvilan haltuunsa vuonna 1980. Minä olin myös ollut heidän lastensa joulupukkina useana vuonna, sillä he viettivät siellä kesän lisäksi joulujaan.

Tenholampi ei siis kuitenkaan varsinaisesti ollut kylämme nimi, vaan käsittääkseni se oli joko nimetön tai kyläläiset käyttivät siitä erilaisia nimiä. Ei se meitä lapsia haitannut muulloin kuin silloin, kun kaupunkilaiset kysyivät, että mistä sinä oikein olet kotoisin ja missä asut. Silloin jouduin keksimään erilaisia selityksiä, sillä Vuolinko oli ihmisten mielissä ihan eri suunnalla eli Rantakylän, silloisen Mikkelin maalaiskunnan suurimman taajaman, takana Vanhamäen tien varressa, kun me asuimme Kangasniemen suuntaan

menevän tien suunnassa. Kummatkin tiet suuntaavat Mikkelistä pohjoiseen päin, mutta niiden väliä on linnuntietäkin vähintään viisi kilometriä. Kerroinkin usein, että asun Tuskusta tai joskus Karkialammen varuskunnasta, jossa sijaitsi Savoin Prikaati, reilut pari kilometriä suoraan länteen metsän keskellä olevassa kylässä. Joskus havainnollistin asuinpaikkaani myös sillä, että matkaa Mikkelin lentokentälle ei meiltä ollut linnuntietä kuin reilun kilometrin verran, mutta mainittu Pieni-Vuolinko oli välissä, joten mitään tieyhteyttä ei sinnekään suuntaan ollut. Tenholahti sijaitsi ”taskussa” ja muodosti oman pienen sosiaalisen yhteisönsä. Yhteisö ei kuitenkaan ollut mitenkään muuten eristäytynyt, vaan vuorovaikutus oli yllättävänkin vilkasta moneen suuntaan. Lapsuudessani viisi kylän tilaa eli pääasiassa maanviljelystä, karja- ja metsätaloudesta, kun neljä taloutta eli palkkatyöläiselämää, jossa toki erilainen pienviljely ja jopa eläinten pito, kuten meillä kotona, oli tärkeällä sijalla ajatellen varsinkin elämäntapaamme ja arkeamme. Maatilallisistakin jotkut kävivät töissä tilan ulkopuolella harjoittaen mm. kaivuriyrittämistä tai traktorinajoa. Elämä 1960- ja tietysti myös sitä aiemmin oli kuitenkin hyvin erilaista kuin heti 1970-luvun taitteeseen osuneen ”rakennemuutoksen” jälkeen. Peltoja pantiin pakettiin, koska maassa oli liikaa peltopinta-alaa ja kannattamattomia tiloja, meidänkin kylämme tilat koneellistettiin, karjaa vähennettiin ja elämä, jossa yhteisillä talkoilla oli erittäin suuri merkitys, muuttui varsin radikaalisti.

Mutta palataanpa vielä tämän pienen tutkielman lähtökohtiin ja sovitaan, että kutsun tässä jatkossa kyläämme Tenholahdeksi, ”Glamour Bay”, kuten sen joskus väänsin englanniksi. Ajattelin myös, että tämän jutun nimi voisi olla Tenholahti – (etelä)savolainen kylä 1960-1981 kuuluisan ranskalaisen historioitsijan Emmanuel le Roy Ladurien *Montaillou – ranskalainen kylä 1294–1324* esimerkin mukaisesti. Tuo teoshan vaikutti minuun – ja toki koko historiatieteeseen – suuresti kertoessaan erilaista historiaa kuin mihin oli aiemmin totuttu. Sehän perustui ihan tavallisten ihmisten tarinoihin ja heidän tulkintoihinsa elämästään tuossa eteläranskalaisessa kylässä. Tutkija toi näin esiin mm. kylän sosiaalisen rakenteen, seksuaalisen moraalin ja naisen aseman aivan eri tavoin kuin aiemmin oli totuttu. Kirja teki minuun voimakkaan vaikutuksen jo 1980-luvun alussa ja se innoitti minua myös pro gradu – työssäni Urheilu kertomuksena (1990), jossa käytin aineistonani omia leikki-, liikunta- ja urheilukokemuksiani, joista suuren osan siis koin asuessani Tenholahdessa.

Nyt vuonna 2018, kun aloitan tätä työtäni, motiivinani on myös hyvin ajankohtainen huoli lasten ja nuorten vähäisestä liikkumisesta. Me asiantuntijat, joihin itsenikin luen, joudumme kuitenkin varsin epämääräisesti viittaamaan omaan lapsuuteemme ja nuoruuteemme ja sen paljon liikunnallisempaan elämäntapaan, kun mietimme syitä nykyajan lasten huomattavasti passiivisempaan elämäntapaan. Ajattelen, että olisi hyvä, että meillä tai edes minulla olisi jokin konkreetti esimerkki annettavakseni siitä, millaista se liikunnallisempi arki oli ja minkälaisia kokemuksia me silloin saimme. Ja ehkä vielä tarkemmin: miten me merkityksellistimme arkemme, koska siinä voisi olla jotain sellaista, josta nykyajan lapset ja heidän vanhempansakin voisivat oppia. Emmehän voi palata ajassa taapäin emmekä muuttaakaan arkeamme samanlaiseksi kuin se oli siinä ikäluokassa tai sukupolvessa, johon itsekin kuulun ja joka on kaikkien mittareiden mukaan ollut se kaikkein liikunnallisesti aktiivisin sukupolvi ikinä. Kyse ei ollut kuitenkaan pelkästään maalaiskylän elämäntavasta ja kulttuurista, vaan myös siitä, että leikkiminen ja urheileminen tuli koko ajan merkityksellisemmäksi Suomessa 1960-luvun jälkeen ikäkausiuurheilun ja Suomen huippu-urheilumenestyksen noustessa. Mutta tästä gradussani kirjoitan enemmän ja liitänkin myös nämä osiot tähän työhöni onhan se nykyään todella helppoa digitalisaation ansiosta.

En kuitenkaan motivoi itseäni vain tästä liikkumisenäkökulmasta, koska aion kertoa myös paljon itse kyläläisistä ja siitä, miten heidät ja heidän elämänsä lapsena koin, mutta tulkiten ne nyt jo kokeneen

sosiologin silmin. En kuitenkaan halua liikaa teoretisoida, sitä ei tehnyt Laduriekaan, vaan yritän kertoa enemmän kylästä ja kyläläisistä ja jätän tulkinnan lukijoille tai rivien väleihin. Jos jossain kohtaan innostun teoretisoimaan liikaa, niin tulen sen linkittämään erilliseen tarinasta.

Aluksi siis esittelen kyläläiset, joista tässä esipuheessa mainitsen vielä kaksi innoittajaani tälle työlle eli äitini Saimi Tiihosen (o.s. Väisänen), syntynyt 1931 ja hänen ystävänsä Rauni Toivolan (o.s. Kiesi), syntynyt 1933. Äitini erityinen kyky on muistaa ihmiset ja heidän suhteensa toisiin ihmisiin. Hän muistaa edelleen hämmästyttävän tarkasti sekä oman kotikylänsä Hirolan, joka sijaitee Mikkelistä vajaan 20 kilometriä Pieksämäen suuntaan ja tietysti myös Tenholahden ja itse asiassa aika paljon koko Mikkelin väkeä. En aio kuitenkaan käyttää paljon äitini muistoja, koska yritän kirjoittaa asioista ja ihmisistä omasta näkökulmastani. Todennäköisesti kuitenkin joudun tarkistamaan useinkin nimiä ja ehkä vuosilukujakin häneltä.

Rauni Toivola on tärkeä senkin vuoksi, että hän on usein ”kärttänyt” minua kirjoittamaan kylämme (ihmisten) historian. En ole historioitsija eikä minulla ole ollut mahdollisuuksiakaan tuollaiseen työhön, mutta ajattelin, että tällaiseen pienimuotoiseen ”tutkielmaan” tai kronikkaan saattaisin venyä omia muistoja käyttämällä. Ehkä on myös niin, että aikaa on kulunut jo tarpeeksi, mutta ei ehkä liian kauan, noista ajoista, jotka kylällä itse vietin. Minullahan kytkentä kylään on sujunut vanhempieni kautta, mutta isän kuoltua vuonna 2012 ja myytyämme kotitalomme vuonna 2015, kytkös on ollut hyvinkin heikko. Lähinnä muisteluita. Rauni Toivola kuuluu kylän ”huvilaihmiisiin”, sillä hänen vanhempansa Lempi ja Kalle rakensivat joskus 1950-luvulla tai jopa 1940-luvulla talviasuttavan talon, joka on ensimmäinen talo kaupungista päin tullessa. Se sijaitsee Ikosen huvilan naapurissa Tenholahden pohjukassa. Myös Toivolat olivat koulutettuja ihmisiä, sillä Raunin, joka on koulutukseltaan fysioterapeutti tai lääkintävoimistelija, mies Pentti oli diplomi-insinööri. Toivolan huvilan väki olikin modernia ja eteenpäin suuntautuvaa, jos Ikoset edustivat klassista sivistystä ja ”mennyttä maailmaa”. Se näkyi kaikessa ja minua ne kummatkin viehättivät suuresti, sillä oma sivistystaustani perustui vanhempieni erittäin vahvaan sivistystahtoon, joka johtui siitä, etteivät kummatkaan kyvyistään huolimatta päässeet oppikouluun ja sitä kautta itse osaksi koulutettua väkeä. Perheessämme kaikki lapset kuitenkin pääsivät oppikouluun, vaikka se oli varmasti taloudellisesti erittäinkin raskas ratkaisu vanhemmilleni. Raunista, Pentistä ja heidän viidestä lapsestaan enemmän myöhemmin.

Tänään (9.9.2018) kerroin kuitenkin vaimolleni Aira Raudasojalle jotakin juttua kyläläisistämme, hän sanoi, että minun kyllä pitäisi kirjoittaa noista erikoisista ihmisistä tarinoita ennen kuin ne kokonaan unohtuvat. Edellisenä iltana meillä oli ollut hänen kahden lapsuuden ystävänsä, heidän miestensä ja yhden äidin kanssa hauska ilta, jossa olimme muistelleet taas kerran heidän lapsuutensa ja nuoruutensa Kemiä ja heidän ”kotikyläänsä” Rytikaria, joka oli Veitsiluodon suuren paperi- ja sellutehtaan työläisten asuttama betonilähiö eli hyvin erilainen kasvuympäristö kuin minulla. Illan mittaan tosiaan huomasin, miten tärkeää vanhojen muistelu on, vaikka itse en voinut kokemuksellisesti samaistua heidän juttuihinsa. Se ei ole pelkkää tyhjää ”namedroppingia” eli tuttujen ja vähän tuntemattomienkin ihmisten nimien muistamista, kun kaksi ennestään tuntematonta ihmistä huomaa tuntevansa tai vain tunnistavansa jonkun kolmannen nimen, se tekee meistä läheisempiä toisillemme. Kesällä Mikkelin torilla tai Hallituskadun kävelykadulla olevan ravintolan terassilla tutustuin vanhaan rouvaan, jonka veljen kuitenkin tunsin. Siitähän kehkeytyi juuri tuollainen ”nimienvaihtotilaisuus”, kun etsimme itsellemme yhteisiä nimittäjiä. No, niitä tosiaan löytyi. Ymmärsin kuitenkin, että vaimoni jäi täysin tämän keskustelun ulkopuolelle, koska me olemme viettäneet huomattavasti enemmän aikaa hänen kotiseuduillaan kuin minun. Minä tunnen kemiläisiä kohtuullisen

paljon ja on toki niinkin, että minä tunsin mikkeliiläisiä paljon enemmän kuin hän tuntee kemiläisiä. Tämä taas johtuu monesta tekijästä: vanhempani ja myös isovanhempani ovat seudulta kotoisin, minulla on paljon sisaruksia ja sukulaisia, jotka ovat asuneet paikkakunnalla ja olin nuorena myös hyvin aktiivinen erilaisissa harrastuksissa, joten opin tuntemaan paljon erilaisia ihmisiä.

Mutta palataan aiheeseeni eli rönsyilevään tarinaani Tenholahden kylästä ja sen asukkaista 1960- ja 1970-luvuilla. Ja tietysti myös kylän elämästä 40-60 vuotta sitten. Aivan mahdotonta muuten ajatella, että lapsuudestani ja nuoruudestani on kulunut noin kauan. Joskus kirjoitinkin siitä, miten Mikkeliin tullessani muutun aina noin 17-vuotiaaksi, koska minulla ei ole aikuisiän kokemuksia tuosta koulukaupungistani. Tenholahteen mennessäni muutun vieläkin nuoremmaksi. Ehkä siitä on nyt hyötyäkin, sillä tarkoitukseni ei ole kertoa siitä, mitä kylästä tai minusta on tullut, vaan palata noihin lapsuuden ja nuoruuden vuosiin.

”Gallialainen kylä” Vuoksen ja Kymijoen vesistöjen vedenjakajalla

Jonkinlaisia jäsennyksiä kylään sisään pääsemiseksi kyllä tarvitaan ja mieltäni on kiehtonut pitkään ajatus jonkinlaisesta maantieteellisestä lähestymistavasta. Minähän olin lapsena hyvin kiinnostunut maantieteestä ja opin lukemaankin suurta karttakirjaa lukemalla. Tenholahti on nimittäin maantieteellisestikin kiinnostava alue, vaikka olen sen oikeastaan ymmärtänyt vasta paljon myöhemmin. Lapsena ja nuorena se oli toiminnan näyttämö ilman mitään erityisiä nähtävyyksiä tai maamerkkejä. Me esimerkiksi asuimme mielestäni hyvin tavanomaisessa paikassa, josta puuttuivat hienot näköalat tai suuret mäet, joet tai muut luonnon muovaamat mielenkiintoiset paikat. Kun sitten postilaitos joskus 1980-luvulla alkoi jakaa postit talojen lähettyville, kun ne aiemmin jaettiin siihen Tenholahden pohjoispuolella olevan peltoaukean keskellä olleen tienristeyksen kohdalla olleen maitolaiturin kohdalle, niin meidänkin tiellemme annettiin nimi Kokkovuorentie. En tiedä, oliko se päätiekään aiemmin Tenholahdentie, vaikka Tuskun kaupalla Vanhan Kangasniementien reunassa olikin viitta Tenholahteen. Joka tapauksessa tämä uudistus muutti vanhempieni kotitalon – Tattalan – postiosoitteen Tenholahdentiestä, jolla ei ollut talonnumeroitakaan Kokkovuorentie 3:ksi.

Tällöin heräsi kysymys siitä, mikä se Kokkovuori sitten on. No, se on se ”meidän mäki” siinä talon takana. Pidin sitä aika pienenä ja loivana rinteinä, jossa leikimme, laskimme mäkeä, poimimme marjoja ja minä saatoinkin viettää muutenkin aikaa. Monesti ennen jalkapallo-ottelujani nousin sinne mäelle, josta ei kovin pitkälle näkynyt, koska puustoa oli estämässä näkymiä. Siellä mietin tulevaa ottelua ja rentoutin itseni. Olin myös raivannut mäen ympäri raskaan juoksulenkin, jolloin toki huomasin, että mäki on aika vaativa varsinkin sinne Myllyojan ja –suon suuntaan, jonne rinne olikin varsin jyrkkä ja pitkäkin ulottuen usean sadan metrin matkan sieltä peltoaukealta asti vielä pitkälle meiltä pohjoiseen. Korkein kohta oli kuitenkin noin sadan metrin päässä talostamme, joka sijaitsi länsi- tai lounaissuuntaan ja oli keväisin todella kuuma paikka. Nyt puhun uudemmassa, vuonna 1974 valmistuneesta talostamme, en ”vanhasta mökistä”, joka oli alempana ja suojaisemmassa paikassa.

Kokkovuori olikin hämmästykseni yksi seutukunnan korkeimmista paikoista. Tenholahden kylä kokonaisuudessaan sijaitsikin ylängöllä, joka oli vedenjakaja Vuoksen ja Kymijoen vesistön kesken. Pieni-Vuolinkoon laski mainittu Myllyoja talomme ja Kokkovuoren harjun takana olevassa suistossa tai meille oikeastaan vähän pelottavassakin soisessa ryteikössä, jossa kuitenkin oli erinomaisen kaunis lehmihaka sen eteläosassa, keskellä kiinnostavia ruutanalampia, joista joskus oli nostettu mutaa pelloille, niittyjä ja oikea heinäpeltokin, jossa väitettiin olevan paljon kyykäärmeitä. Itse en niitä koskaan nähnyt kotini lähellä enkä

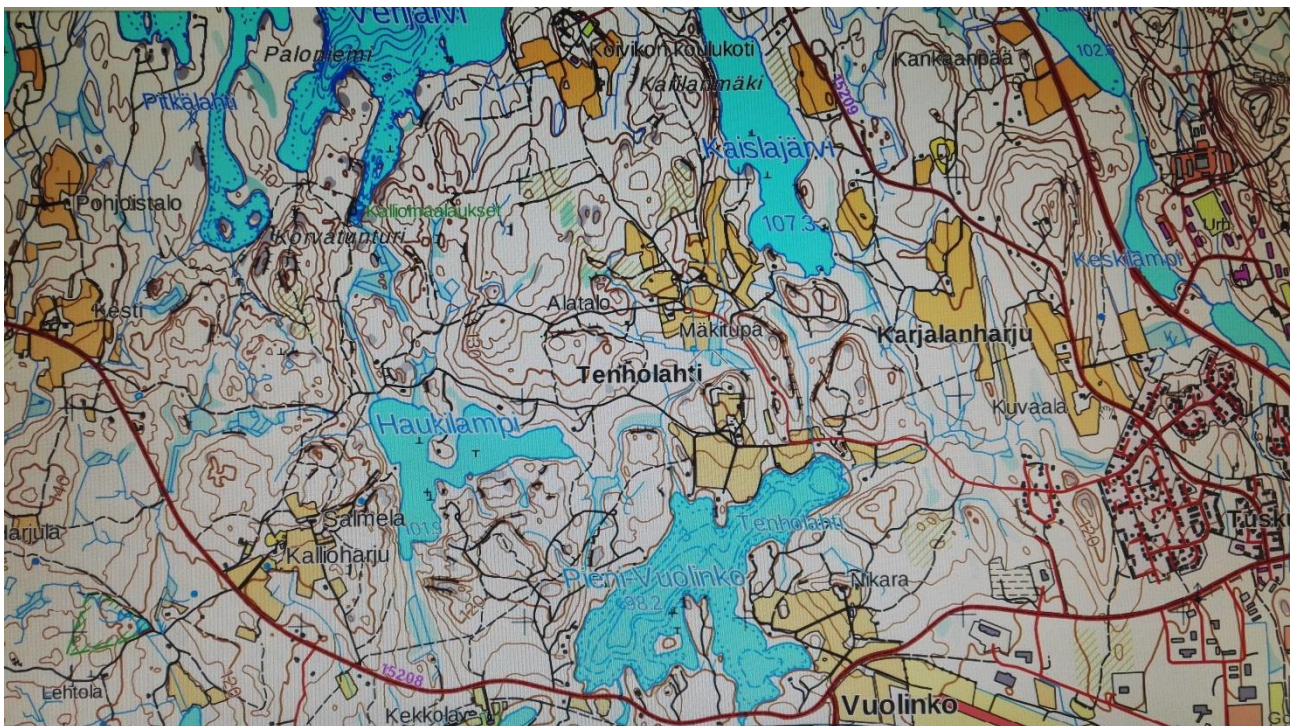
muuallakaan paitsi Vuolingon koulun lähellä sijainneella kankaalla ja Korpijärven rannalla, missä usein leiriydyimme. Myllyoja sai alkunsa Kaislajärvestä, joka nimensä mukaisesti oli hyvin kaislainen ja siellä oli monta piisaminpesääkin lapsuudessani. Kaislajärvi oli koko Vuoksen vesistön ensimmäinen järvi meidän kohdallamme, sillä seuraava järvi pohjoiseen mentäessä eli Verijärvi, jossa meillä oli venepaikka, laski jo Kymijokeen tosin ensin Korpijärveen ja sieltä Puulaan. Kaislajärven ja Verijärven väliin jäi vain muutaman sadan metrin kannas. Koko Tenholahden kylä oli kuitenkin vedenjakaja-aluetta, sillä Verijärvi oli suoraan pohjoisessa noin kahden kilometrin päässä meidän talostamme, joka oli kylän keskiosassa. Kaislajärvi on koilliseen, Myllyoja idässä, Pieni-Vuolinko etelässä ja Haukilampi lännessä. Ne kaikki siis Vuokseen meneviä. Laskujoki oli muuten Heilajoki, joka Mikkelin läpi virratessaan sai sitten monta muutakin nimeä Siekilän joesta Pankajoeksi ja lopulta nimi taisi olla Rokkalan joki. Sama joki kuitenkin kuin Heilajoki, jonka alkulähde oli siis Kaislajärvestä ja tuossa Myllyojassa, jonne kodistamme oli vajaa sata metriä matkaa. Itse asiassa Verijärvi oli tulvien aikaan varsinainen vedenjakaja, sillä sieltä oli pieni laskupuro Haukilampeen. Verijärven merkitys vesireittinä paljastui myös myöhemmin minulle, kun Haukilammen rannalla huvilaa pitäneet helsinkikäiset oopperaihmiset eli Angervot löysivät Verijärven Haukilahden rantakalliosta kalliopiiroksia. Sekös korpesi, koska meidän veneemmekin oli siinä sitä kalliota vastapäätä jonkun aikaa ja paikka oli minulle hiihto- ja juoksulenkeiltäkin tuttu marjareissuista ja vastantekomatkoista puhumattakaan. Taas todiste siitä, miten arkisia asioita ei osaa katsoa ihmettelevin silmin. Todennäköistä siis oli, että vesireitti Kymijoen ja Vuoksen vesistön välillä oli joskus ollut olemassa, kun vesistöt olivat korkeammalla. Verijärven rannoilla näkyikin vielä selvästi vanha rantatörmä, joka oli ollut arviolta parisen metriä korkeammalla. Joskus mietin, että olisikohan mahdollista löytää Vuolinko-nimelle etymologiaa tästä Verijärvi-Haukilampi-Vuolinko –yhteydestä, joka siis olisi yhdistänyt entisajan metsästäjä-kalastajat kahteen suureen vesistöön? Vuohan tarkoittaa vuolasta virtaa, joka olisi ainakin periaatteessa voinut syntyä johonkin kylän seudulle, koska Kaislajärvi oli lähes kymmenen metriä korkeammalla kuin Vuolinko ja Verijärvin useita metrejä. Saimaa Mikkelin eteläpuolella vajaan kymmenen kilometrin päässä on taas jo huomattavasti alempana Vuolinkoakin. Jonkinlaista ”linkoamista” vuossa saattoi kuvitella... Mutta tämä on siis puhdasta spekulatiota, jolle en ole löytänyt mitään faktapohjaa.

Tenholahden kylä on siis maantieteellisesti rajautunut niin, että idässä sen voi sanoa rajoittuvan juuri Kaislajärveen ja Myllyojaan, Myllysuohon ja –kankaaseen niin, että etelämpänä raja ulottuu idemmäs ottaen mukaan Pihtalan tilan, jossa asuivat Pöyhöset, Tenholahdentien pohjoispuolelta sekä Kiesi/Toivolan ja Ikosen (Tenholahden) huvilan tien eteläpuolelta. Maantieteellisen rajan voisi toki vetää idemmäskin, koska siellä virtasi pieni oja, joka sai myös alkunsa Kaislajärvestä ja kulki Myllykankaan itäpuolella alittaen Tenholahdentien Lantsinladon kohdalla ja laskien peltoja halkoen Kiesien ja Ikosten rajapurona Tenholahteen. Itäraja kuitenkin alkoi talomme takaa, sillä jyrkkä rinne, vaikeakulkuinen Myllyoja, -suo ja –kangas erottivat meidät tehokkaasti seuraavasta asutuksesta eli Karjalanharjun väestä, vaikka linnuntietä lähimpiin taloihin oli meiltä kilometrin verran, joka on selvästi vähemmän kuin Tenholahden kylän kauimpien talojen välinen etäisyys. Eroa edesauttoi se, että karjalanharjulaiset kävivät eri koulua eli menivät Vanhalan kouluun Kangasniementietä pohjoiseen. Sinne tosin myöhemmin menivät myös Tenholahden lapset. Vesistörajana etelässä oli Pieni-Vuolinko, joka piti meidät erossa mikkeliäläisistä, rantakyläläisistä ja vuolinkolaisistakin. Länsipuolella oli vain metsää 3-4 kilometriä ja Haukilampi, josta laski puro Pieni-Vuolinkoon. On siis myös Iso-Vuolinko, joka sijaitsee Vuolingon kylän rautatiepysäkin länsipuolella ulottuen aina Otavaan asti. Pohjoisessa kylän voi sanoa loppuvan viimeistään Verijärveen ja sen rannalla sijainneeseen Koivikon koulukotiin ja kylään. Ne eivät siis kuuluneet Tenholahteen, vaan rajan voi sanoa menneen kylien peltoaukeiden välissä. Kyläläiset kylläkin omistivat metsiä lähelle Vanhamäen tietä lännessä ja Verijärven rannoille pohjoisessa sekä Kaislajärven rantaan ja jo mainittuun puroon idässä.

Tenholahden talot:

1. Kiesi/Toivola: kesähuvila
2. Ikonen: kesähuvila, Tenholahti
3. Pöyhönen: maatalo, Pihtala
4. Tarkiainen (aiemmin Reinikainen): omakotitalo, Mäntylä
5. Eskola: kesähuvila
6. Himanen (myöhemmin Siitari): maatalo, Tienari
7. Himanen (myöhemmin Muinonen): omakotitalo
8. Mehtälä: kesähuvila
9. Weman (aiemmin Seppälä, Ripatti): omakotitalo
- 10.ab Tiihonen: omakotitaloja, Tattala
11. Kantosalo (aiemmin Honkanen, Myyryläinen): maatalo, Mäkitupa
12. Myyryläinen: maatalo, Alatalo
13. Tuhkalainen: maatalo, Kalliola ("kartano")
14. Tuhkalainen: omakotitalo
15. Honkanen: kesähuvila
16. Myyryläinen: kesähuvila

Lisäksi kylällä oli erillisiä rantasaunoja Himasella sekä Pieni-Vuolingon rannassa että Haukilammen rannassa ja Tuhkalaisella Kaislajärven rannassa. Myöhemmin myös Pöyhösellä oli sekä rantasauna että kesähuvila Pieni-Vuolingon rannassa. Rantasaunoja oli Toivolan, Ikonen ja Tuhkalaisen omassa rannassa. Maataloissa ja meillä oli tietysti navetta ja muita rakennuksia pihapiirissä. Erillisiä latoja oli Lantsinlato (Pöyhönen)

Maantieteellisesti Tenholahti siis sijaitsee Vuoksen vesistön luoteisnurkassa niin, että länteen päin mentäessä Vuoksen vesistöön kuuluvat järvet ovat kaikki etelämpänä kuin Tenholahti tai paremminkin Kaislajärvi. Itään päin mentäessä Vuoksen vesistöön kuuluvia järviä on Kaislajärveä pohjoisempanakin, mutta ei kuitenkaan kovin paljon. Matka Saimaaseen eli Vuoksen vesistöön ”alimpaan” kokoomajärveen oli kuitenkin varsin lyhyt eli arviolta 8-10 kilometriä, minkä joet kiemurtelevat Mikkelin kaupungin läpi. Lapsuudessani ja nuoruudessanihan Tenholahti kuului Mikkelin maalaiskuntaan kunnanrajan ollessa Tuskussa reilun kahden kilometrin päässä siirtyen myöhemmin kilometrin lähemmäs kunnes kuntien yhdistyminen tapahtui vuonna ... Kylän pohjoinen vesiraja eli Verijärvi ja sen kanssa yhteydessä oleva isompi järvi eli Korpijärvi taas ovat Kymijoen vesistön koillisen osan ”kaakonkulmassa”. Verijärvi on tuon suunnan ylin järvi ellei Luukonlampea lasketa mukaan. Veri- ja Korpijärveä erotti vain pieni salmi, mutta Korpijärvi laski Korpikosken ja –jokena Puulaan. Kymijoen vesistö ulottui myös meiltä päin katsoen koilliseen, jossa suunnassa oli mm. Kyyvesi. Puulahan ulottui pohjoiseen aina Kangasniemelle asti.

Vesistöjen mainitseminen voi tuntua hassulta, mutta niillä oli myös erittäin suuri vaikutus kyläläisten elämään. Neljä huvilaa sijaitsi Pieni-Vuolingon rannassa ja kaksi maatilaa rajoittui siihen. Yksi talo ja yksi mökki taas sijaitsi Kaislajärven rannassa, kun yksi maatila omisti suurimman osan Kaislajärven länsirantaa ja heillä oli siellä myös erittäin käytetty saunamökki. Niilläkin taloilla ja tiloilla, joilla talo ei ollut rannan lähellä, käytettiin järviä tai Haukilampea aktiivisesti kalastukseen, metsästykseseen ja/tai uintiin. Lähes jokaisella talolla oli venepaikka jossakin alueen järvistä eli joko Vuolingossa, Kaislajärvellä, Verijärvellä tai Haukilammella – joillakin useammassakin rannassa. Meidän perheellä vene oli Verijärven Pykäläniemessä ja joskus Haukilahdessa, mutta me kävimme ahkerasti uimassa ja kalassa myös sekä Kaislajärvessä että Vuolingossa. Vedet myös rajasivat kylän sosiaalisen elämän tehokkaasti moneen suuntaan. Varsinkin Kaislajärven ja Pieni-Vuolingon merkitys oli tässä suhteessa suuri. Vaikka maantieteellinen etäisyys esimerkiksi Karjalanharjun asukkaisiin oli lyhyt, niin aika vähän meillä oli sinne arkisia yhteyksiä. Vuolingon eteläpuolella ei juuri ollut asutusta, mutta siellä oli tuskulaisten yleinen ranta. Saatoimme nähdä sekä karjalanharjulaisten että tuskulaisten omalta puoleltamme tai veneestä, mutta harvoin se johti mihinkään kommunikointiin – emme menneet heidän rannoilleen eivätkä he tulleet meidän alueellemme. Periaatteessa tunsimme aika hyvinkin nuo eri kylien asukkaat, näimmehän heitä kaupassa ja linja-autossa ja vanhempamme tunsivat monet oikein hyvinkin. Karjalanharjulla asui yhden kyläläisen veli perheineen kahdessa sukupolvessa ja meilläkin oli useitakin tuttuja perheitä Tuskussa, joiden luona kävimme kyläilemässäkin. Silti Tuskun ja Karjalanharjun ”poikien” kanssa oli aika vähän tekemistä. Sama koski myös Koivikon kylän samanikäisiä lapsia, jotka tietysti tunsimme. Maantieteellinen etäisyys kuitenkin erotti yllättävän tehokkaasti meidät ja varmaan sekin, että kävimme eri kouluja. Tuskulaisethan kävivät Mikkelin keskuskansakoulua. Oppikouluunkin menin vain yhden tuskulaisten pojan kanssa samaan opintajoon, koska Mikkeliissä oli tuolloin vielä neljä oppikoulua. Meidän kylän nuoret taas menivät ensin ”Tipulaan” eli tyttölyseaan ja myöhemmin poikalysseaan eli Mikkelin Lyseoon, jonne tytötkin pääsivät vuodesta 1972 lähtien. Minä menin vielä poikalysseoon ja kirjoitinkin ylioppilaaksi kahdeksan vuotta myöhemmin koulun vihoviimeiseltä poikaluokalta.

Kylämme oli siis pieni osa Mikkelin maalaiskuntaa, joka ympäröi Mikkelin kaupunkia sen joka puolelta melko leveänä vyöhykkeenä. Meidän suuntaamme seuraava pitäjä on Kangasniemi, jonne matkaa oli kolmisenkymmentä kilometriä. Maalaiskunnan kunnantalo ja kirkko sijaitsivat tuolloin Mikkeliissä. Mikkeli siis vaikutti meidänkin kylän asukkaisiin suuresti ja itse asiassa olimme melkein kaupunkilaisia, koska viralliset asiatkin hoidettiin Mikkeliissä kauppareissujen ja koulujen lisäksi. Kylämme oli myös niin pieni, ettei siellä ollut juuri yhdistystoimintaa eikä urheiluseuroja – ne olivat Mikkeliissä, sillä lähin urheiluseura taisi olla

lentopalloon keskittynyt Vanhalan Veto. Vuolingon kylälläkään ei ollut omaa seuraa tai sellaista yhdistystä tai harrastustoimintaa, joka olisi vetänyt tenholahtelaisia siihen suuntaan. Tämä eristyneisyys teki kylästä jossain määrin Asterixista tutun ”gallialaisen kylän”, jossa elimme suhteellisen rauhassa ulkopuolisilta vaikutuksilta ja leikimme varmaan tavallista enemmän omalla porukallamme, joka oli aika pieni. Nykylapsiin verrattuna vietimme myös paljon aikaa yksin, tai ainakin minä vietin senkin vuoksi, että olin perheemme ainut poika eikä kylällämme ollut kuin yksi minua neljä vuotta vanhempi poika leikkikaveriksi. Suurin piirtein samanikäisiä tyttöjä oli kuitekin kolme kappaletta. Ja sitten olivat kylän ”isot likat”, joihin kuuluivat meidän kolme tyttöä ja kylän kaksi muuta 1950-luvulla syntynyttä tyttöä. Kovin paljon ei ollut siis heitäkään.

Kylän autoista ja kylän ihmisistä, mutta myös poluista ja marjapaikoista

Ennen kuin tarkastelen paremmin kyläläisiä ja sitä, mitä he tekivät, kerron vielä kylän maantieteestä ja kulkuväylistä – siis teistä ja poluista. Kylään tuli siis yksi autotie Tuskusta eli idästä. Tämä Tenholahdentie oli perinteinen soratie mäkiin ja mutkineen. Keväisin se kärsi usein routavaurioista ja talvella lunta saattoi tulla niin, että jouduimme porukalla työntämään kyläläisten autoja varsinkin Pieni-Vuolingon pohjoispuolen aukealla, johon joka talvi pystytettiin myös lumiaita estämään tuiskulumen kasaantumista tielle. Tiehoitokunta järjesti myös vesakkotalkoita, aurausmerkkien pystyttämistä ja soran levitystä kyläläisille. Myllyojan yli menevän sillan kaiteetkin uusittiin ainakin kertaalleen talkoilla. Aurauksen hoiti yleensä joku kylän traktorin omistajista eli Tuhkalaiset tai Myyryläiset. Tie pohjoiseen eli Kokkovuorentie oli aikoinaan kulkenut meidän talomme itäpuolelta harjua pitkin, mutta minun muistoissani se oli aina kulkenut talomme ja piharakennustemme välisessä laaksossa. Talomme oli tien itäpuolella, kun sauna, navetta, vessa ja autotalli olivat tien länsipuolella. Tie meni noin kahden metrin päästä kotimme kammarin seinästä, mutta liikenne ei oikeastaan häirinnyt meitä lainkaan. Tai olihan meidän keskeytettävä pelit, joita pelasimmekin lähes joka ilta joko isän kanssa tai vähän isommalla porukalla tuolla kylätiellä. Se oli meidän jalkapallokenttä kesällä ja jääpallo- tai -kiekkokenttä talvella. Isän kanssa pelasimme yhteen maaliin, joka oli joko autotallin ovissa tai tiellä, mutta joskus myös kahteen maaliin. Naapurin Pekan ollessa kolmantena, yksi oli maalivahtina ja pelasimme yhteen maaliin. Tyttöjen mukanaollessa pelasimme pesistä. Kotipesä oli navetan nurkan kohdalla, ykköspesä meidän pihalle nousevan tien risteyksessä koivun kohdalla tai joskus väylän toisella puolen. Kakkospesä oli ensimmäisen pihlajan kohdalla autotallin takareunassa ja kolmospesä sen suuren kuusen kohdalla, jossa oli joskus ollut iso ympäripyörähtänyt keinu, jota itse en kylläkään muista puussa nähneeni – jäänteet maassa kylläkin. Harmitti, etten ollut siinä päässyt keinuun.

Autot eivät siis meitä pelottaneet, vaikka niitä kylällä joitakin olikin. Kuuskytluvullakin Tuhkalaisessa oli yleensä 2-3 autoa, Fordeja kaikki. Taunus, Cortina ja Escort, traktoritkin Fordson majoreita. Alatalon Vekellä taas oli Toyota Corona Mark II, jolla Veke ajoikin varmaan 30 vuotta ja aina todella hiljaa ja varovasti. Sen sijaan Tuhkalaisen Erkki, Lekko, ja Pikku-Matti saattoivat hurjastellakin tuolla pienellä kylätiellä. Kerran Erkki ajoi meidän pellollekin väistäessään kovalla vauhdilla meidän Mosseamme, kun olimme tulossa jostakin kotiin ja Erkki paahtoi kovaa lauantaitsitt tavoitteenaan. Vähän siitä seurasi suokopuakin, mutta kyllä Lekko virheensä tunnusti ja maksoi viirun, joka syntyi Mosseamme kylkeen. Senkin muistan hyvin, kun kerran keväällä olimme taas tiellä leikkimässä ja minä olin saanut myllättyä saappaineni oikein savisen ja märän seoksen, jollainen syntyy tuollaiseen tiehen roudan jälkeen. Siitähän tulee sellainen löllö seos, johon uppoaa ja jää kiinnikin, jos ei pidä varaansa. Ja sitähän tietysti täytyi päästä rajoille asti eli tehdä oikein kunnön ”lörtti”, johon juuttui kunnolla ja joutui taistelemaan päästäkseen irti. Sen ajan extreme-urheilua, kuten sekin, mitä harjoitimme melkein joka iltapäivä koulutiellämme, jossa oli iso vesikuoppa. Kilpailimme,

kuka uskaltaa mennä syvimmälle ja kerta toisensa jälkeen ihmettelimme jälkeen päin, että miksi se hörppäsi sisään, vaikka vartta oli vielä jäljellä, Emme tainneet ymmärtää vedenpaineen voimaa lainkaan. Enkä siis sillä kertaa savilöllön voimaa, sillä jäin niin tiukasti jumiin velliini etten päässytkään irti, vaikka kuulin auton tulevan. Sillä kertaa Masa ajeli hitaasti varmaan myös kelirikon takia, joten hän ehti hyvin nähdä minut ja pysähtyä. Oli kuitenkin todella noloa joutua aikuisen miehen nostettavaksi omatekemästä ansasta. Saappaat jäivät savilöllöön kiinni, kun hän minut nosti. En enää muista kuka ne saappaat sieltä kaivoi esiin, luultavasti minä sen jälkeen, kun auttajani oli ajanut niiden ylitse. Vaaratilanteita ei siis kuitenkaan juuri koskaan syntynyt, koska kaikki tietä käyttävät tiesivät varoa meitä ja itsekin pidimme korvat auki autojen varalta, vaikka silmät olisivat olleetkin pallossa tai muussa leikissä kiinni.

Autoja muuten oli meidän kylällämme noiden mainittujen lisäksi melkein joka talossa ainakin 1970-luvun alussa. Ihan tarkkaan en muista, missä järjestyksessä niitä hankittiin kenellekin. Tuhkalaisessa niitä oli kuitenkin minun muistini mukaan aina. Alatalossa eli Myyryläisessä, joita oli kaksi eli Eemil ja Jalmari, eli Alatalon Jallu Kerttunsa ja poikiensa Veikon ja Keijon kanssa. Veikko, Veke, omisti siis mainitun Tojotan, jonka hän osti vuonna 1970 tai 1971 eli samoihin aikoihin, kun me vaihdoimme ”Pomppa-Mossemme” brittiläiseen laatutuotteeseen eli Vauxhall Vivaan, joka oli melkoinen murheenkryyni rikkoutuvine tuulettajan hihnoineen. Isä osti sen varmaan esteettisin perustein, sillä siinä oli sellainen pikkaisen nouseva perä. Eemil eli Emppu Myyryläisen autoista en tiedä, koska he muuttivat pois kuuskytluvun puolivälissä ja taloon muuttivat Honkasen Aarne, ja ”Mamma” (en tiedä oliko hänellä oikeaa nimeä ollenkaan) ja heidän poikansa Taisto, jolla oli kuussatanen Fiat eli Fiiu. Peräkylällä, vaikka tätä nimeä emme käyttäneetkään, asuivat siis Myyryläisen veljekset vaimojensa Ellin (?) ja Kertun kanssa. Empulla ja Ellillä oli neljä tytärtä, joita en juuri muista. Jonkinlainen epämääräisesti ”hieno” kuva on piirtynyt pikkupojan mieleen kenties siksi, että he joskus kävelivät mekoissaan meidän ohitsemme mennessään tansseihin. Olisiko ollut huulipunaa ja jotain meikkiäkin naamassa? En saa kuitenkaan enää kuvaa heistä aikaiseksi. Sen sijaan heidän nuorin lapsensa eli Reijo, Reksi, tuli tutuksi, koska hänet tapasimme melkein joka kesälauantai vuosikautia, kun hän meni leskeksi jääneen isänsä kanssa mökillensä Kaislajärven saareen. Sunnuntaina he kävelivät takaisin kaupunkiin ja usein juttelimme heidän kanssaan – kerran kävimme siellä saunomassakin. Se jäi mieleeni, että mökki oli tosi kevytrakenteinen lautarakennus, mutta silti se oli oikein kodikas ja kauniilla paikallakin. Reijolla oli synnynnäinen liikuntavamma, joka oli vääntänyt kädet hassuun asentoon ja kävelykin oli vaivalloista. Silti hän oli yleensä hyvin iloinen ja elämänmyönteinen tavatessamme. Se vamma ei itse asiassa häirinnyt meitä lainkaan.

Peräkylällä sijaitsi myös kylämme ”kartano”, vaikka ei se mikään ihan oikea kartano ollut. Tuhkalaiset kuitenkin itse nimittivät mäen päällä peltojen keskellä sijaitsevaa isohkkoa taloaan kartanoksi. Ja mekin sitä sitten käytimme tai sitten Kalliolaa, joka oli talon nimi. Kartano sopi kyllä sikäli hyvin heille, sillä Tuhkalaisilla oli muistaakseni yli 150 hehtaaria maata (saattoi olla enemmänkin), toistakymmentä lypsävää, sikoja, härkämulleja, iso kanala ja kaiken lisäksi kaivuriyrittäjä, joten he olivat pitäjän suurimpia veronmaksajiakin. Talossa asuivat ”Vanha-Matti” ja vaimonsa Kaisa-emäntä, joista jälkimmäinen käyttäytyikin kuin kartanon emäntä. Matti oli vaatimattomampi mies, joka ei paljoa puhunut, mutta tiesin, että hän ei ollut tahdoton voimakastahtoisesta vaimostaan huolimatta. Talossa asui myös heidän vanhin poikansa Seppo perheineen ja lapset Erkki, Matti ja Sirpa niin kauan kunnes menivät naimisiin ja muuttivat muualle. Pikku-Matti tosin vain puolen kilometrin päähän, jonne hän rakennutti taihänelle rakennettiin omakotitalo eli ei mitään maalaistaloa. Isäni muurasi siellä tarvittavat osat, vaikka se olikin puutalo. Sepon ja vaimonsa Hannan lapsia olivat Pirkko, Pike, Pekka, Peke, Kirsi, Kii ja Jaana. Kirsi oli vain pari kuukautta vanhempi kuin minä, mutta edellisenä vuonna syntynyt, joten hän meni edellisenä vuonna kouluun. Kirjoitimme kuitenkin samana

vuonna ja samasta koulustakin, jonne hän tuli keskikoulun jälkeen. Peke oli minua neljä vuotta vanhempi, mutta vietimme paljon aikaa kahdestaan ollessani 8-13 –vuotias. Olimme kylän ainoat pojat ja Pekellä oli aina jotakin työtä, jossa saatoin olla kaverina. Hän ajoi traktoria ja hoiti talon hommia erittäin pienestä pitäen – minä autoin sen minkä osasin.

Mutta autoihin siis takaisin. Tuhkalaisen Fordit olivat Taunuksia, jolla Vanha-Matti ajoi yleensä nenä tuulilasissa kiinni. Sepon perhe käytti myös tätä farmariautoa, jolla Matti kuljetteli mm. munasatoa kaupunkiin. Erkillä oli Cortina, Pikku-Matillakin taisi ensimmäinen auto olla Taunus, mutta vähän uudempaa mallia, Muistan joskus ajaneenikin sillä, kun olin Tiinan kuskina. Tuhkalaisen Sirpa sai Escortin ylioppilalahjaksi, joka oli mielestäni jotenkin vähän epäreilua, vaikka Sipe olikin ihan kiva, vaikka ehkä vähän hemmoteltu kuopus tai iltatähti. Hän oli kuitenkin vanhempi kuin omat sisareni eikä siis liikkunut heidän kanssaan, kuten Sepon ja Hannan vanhin tyttö Pike. Muistan myös, että Sirpalla oli viulu, joka sekin oli ikään kuin vähän liian hienoa meidän mielestämme. Peräkylällä oli siis 4-5 autoa, kolme traktoria ja kaksi kaivinkonetta, jotka kaikki kulkivat aika säännöllisesti pihamme ja pelikenttämme läpi. Pikkupoikana eli vielä kun olin koulussa, Tuhkalaisessa oli myös kaksi hevosta eli Tähti ja Jehu. Tähti oli työhevonen ja Suomenhevonen Jehukin taisi olla, mutta muistan sen kuitenkin aika tummana ja temperamentiltaankin Jehuna. Kerran minut nostettiin sen selkään ja muistan sen juosseen haassa aika rajustikin. Tähti oli Ruuna ja sillä oli tähti otsassaan. Tähteä ajoi Tuhkalaisen renki Väinö, joka asui ”torpassa”, jossa Kaisa paistoi ruisleipiä ja jossa saattoi käydä kuuntelemassa tupajumien narskutusta. Tähti ja Väiski lähtivät kummatkin pois kylästä jossakin kuuskuun lopulla. Sen muistan, että eka luokalla ollessani satoi kerran aivan valtavasti lunta, jota oli napaan asti. Tarvoimme Kirsin kanssa todella hitaasti eteenpäin ja huomasimme kilometrin edettyämme, että emme millään ehtisi kouluun ja todennäköisesti emme edes jaksaisi sinne raivata tietämme. Pysähdyimme miettimään, että mitäs nyt tehdään – eteneminen oli aivan toivotonta. Koskaan ei kouluaikana enää tullut sellaista tilannetta, että olisimme edes joutuneet harkitsemaan moista. Silloin Vanha-Matti tuli Tähden ja kolmionmuotoisen puurauman kanssa hätiin. Nousimme auran reunoille ja pääsimme sinäkin päivänä kouluun. Se oli myös ainut kerta, kun saimme apua koulutiellellemme ellei lasketa sitä, että isäni vei joskus meitä autolla, koska hän oli kotona kovilla pakkasilla, kun rakentaminen keskeytettiin. Tähteen ja Väiskiä liittyy kyllä yksi muistettava tapahtuma eli korkkipyssyn katoaminen. Olin saanut sellaisen lahjaksi ja läksin Tuhkalaiseen näyttämään sitä. Matkalla pääsin Tähden kyytiin ja sillä matkalla pyssyn katosi. Etsin sitä vuosikausia löytämättä. Hevoskyyti saattoi olla niin jännittävää, että unohdin pyssynkin. En tiedä. Lapsuudessa tapahtui useitakin mystisiä juttuja. Pyssyn katoaminen oli niistä yksi.

Meillä oli siis tuo mainittu Mosse, johon mahtui mainiosti seitsenhenkinen perheemme. Minun paikkani oli takana keskellä eli paikassa, josta saatoin nähdä tien. Mosse oli hieno auto ja sillä pääsi vaikka minne, jos se vain lähti käyntiin. Yleensä lähti, mutta joskus saatoimme työntää sen useitakin kertoja mäkistarttiin ennen kuin se suostui käynnistymään, Kammellakin sitä saattoi yrittää, mutta mäkistartti oli parempi tai sitten isäni halusi meille lisäliikuntaa. Muistan, että ainakin kerran kaaduimme Mossea työntäessäni ja sain polvet isoille ruville. Se tosin ei ollut harvinaista. Luulen, että minulla oli kesäaikaan koko ajan märkivä rupi kummassakin polvessa. Niitä oli mukava repiäkin, mikä tosin hidasti toipumista. Kerran myös jätin polveni kokonaan pyörän pinnojen väliin; siitä lähti melkoinen pala irti ja silloin oli pakko mennä sairaalaan isosiskoni Airin kanssa. Ei passannut itkeä, sillä heinämiehet väittivät minun itse olleen syyllinen asiaan. Me nimittäin otimme Peken kanssa kovat vauhdit jarruttomalla pyörällä, Pekka hyppäsi ohjaamaan ja minä tarakalle. Tarkoituksena oli tehdä hyppyennätys Tuhkalaisen saunan mäessä olleen kiven toimiessa hyppyrinä. Alastulo kai vähän epäonnistui ja horjuimme pahasti pyörällämme. Jotenkin se polvi sitten

sujahti sinne pinnojen väliin. Oliko se sitten oma vika, oli toinen juttu. Vähän olin pettynyt karskeihin heinämiehiin, joissa oli jos jonkinlaista rikollistakin mukana, sillä Vanha-Matti säästäväisenä, joku sanoi saidaksikin, värväsi heinämiehet aina Mikkelin linja-autoasemalta, jossa joutilaita miehiä aina löytyi. Tapana oli, että nämä eri puolelta Suomea tai Ruotsistakin tulleet yksinäiset miehet kävivät heinätöiden loputtua varastelemassa tavaraa alueen tyhjiltä kesämokeilta saadakseen lisäansiota paikkakunnalta ennen kuin nämä lentojätkätkät vaihtoivat maisemaa. Heinätöissä he kuitenkin olivat reiluja ja ahkeriakin kavereita.

Maisemaa eivät kyläläiset juurikaan kuuskyt- ja seitkytluvulla vaihtaneet, sillä vain kolmessa talossa muuttui omistajat ja asujat noiden kahden vuosikymmenen aikana. Myyryläisten talon ostivat ensin Honkaset 1960-luvun puolivälissä ja 1970-luvun alussa Kantosalot. Honkaset tulivat muistaakseni Puumalasta ja Kantosalot jostakin Pohjois-Savon kunnasta. Meidän lähinaapurinamme asui ensin leskirouva Ripatti, jonka jälkeen kuuskytluvun puolivälin maissa pikkuista taloa asutti Seppälän Lassi nuorine perheineen ja koirineen. Lassi oli Himasen Kertun – Kerttu-tädin – veli. Kerttu taas asui miehensä Taunon, Tatun ja hänen veljensä Huugon – Hukin – sekä lapsensa Riitan kanssa metsäsaarekkeen takana meistä länteen hienolla paikalla Tienarin tilalla, joka oli peltoaukeiden yläpuolisella mäellä ja meidän talostamme linnuntietä vain parinkolmensadan metrin päässä. Lassi perheineen asui naapurinamme vain hetken aikaa, jonka jälkeen siinä asuivatkin Hellin ja Arvo Weman, joista Arvo oli isäni kanssa kylän toinen muurari. Kolmas talo, jossa oli useampia asukkaita, oli Mäntylän talo Tenholahdentien ja Kokkovuorentien risteyksessä. Siinä asuivat varhaislapsuudessani Reinikaiset, joista en paljon muista, ”Reinikaisen rouvan” nimenä, mutten muuta. Sen jälkeen taloa asuttivat Tarkiaiset Irja ja Kullervo, joilla oli kolme lasta eli Tuija, Hannu ja Juha. Kaksi uutta taloa myös rakennettiin eli Tuhkalaisen ”Pikku-Matin” omakotitalo vuonna 1965 Kaislajärven rannalle, jossa hän asui vaimonsa Anjan ja lastensa Tiinan, Tarjan ja Timon kanssa, ja meidän ”uusi mökki” vuonna 1974, joka korvasi ”vanhan mökkimme”, joka tosin jäi varastoksi ja minun ”kesäasunnokseni” muutamaksi vuodeksi. Uusia asukkaita kylälle ei siis liiemmälti tullut, mutta muutamia aikuistuneita lapsia muutti pois. Palataan kylän asukkaisiin tarkemmin myöhemmin ja palataan autoihin.

Mielenkiintoista on, että en muista Wemanien auton merkkiä, vaikka heillä auto aivan varmasti oli. Näin sen vieläpä todella usein, mutta mitään mielikuvaa minulla ei siitä nyt ole. Sen sijaan muistan hyvin, että Tarkiaisilla oli Fiat 127 ja heillä oli muitakin autoja. Pöyhösen Pauli ajoi hiljaisesti paketti-Escortia ehkä osittain siksi, että hän kuljetti sillä kananmunia kaupunkiin myytäväksi. Mutta ehkä hän oli muutenkin hillitty ihminen, sillä en parinkymmenen vuoden aikana kuullut hänen puhuvan kuin ehkä kahdesti, kun joku häneltä juhlissa kysyi jotakin. Yllätykseni olikin suuri, kun kuulin joskus ”Patun” lauleskelevan peltoja kyntäessään Ford-merkkisellä traktorillaan. Vielä ällistyneempi olin, kun kuulin jo kotikylältä lähdettyäni, että vanhaksipojaksi kuvitteleman jo yli kolmikymppinen mies oli mennyt tanssikouluun ja uusine taitoineen hän oli pikaisesti löytänyt myös emännän tilalleen, jossa myöhemmin olivatkin kylän ainoat lehmät. Ja jotteivät yllätykset olisi loppuneet tähän niin sain tietää, että tuo hiljainen atleetti oli myös taitava sanaristikkojen tekijä voittaen jonkun SM-mitalinkin. Patun Escortti ja Alatalon Veken Toyota Carina olivat kummatkin punaisia ja sikäli vaarallisia, että he ajoivat kummatkin niin hiljaa, ettei autoista juuri ääntä lähtenyt. Sen sijaan maisteri Ikosen Roveria piti varoa ja kylällä oli myös toinen ”hurjastelija” eli Himasen Riitta, joka pölytti myös hiekkaa mennessään. Riitalla oli erilaisia autoja, muistan toki vain yhden Renaultin. Myös Riitan mies kuorma-autoilija Väinö Uponen ajoi melko railakkaasti, joskus myös isoilla autoillaan. Väitettiin, ettei hän aina ollut selvinpäinkään. Kylämme saattoi siis rauhallisuudestaan huolimatta olla vaarallinen jalan, pyörällä tai potkurilla kulkijalle. Toki myös Tuhkalaisen Pekka sai autonsa, Fiat 127 hänelläkin, liikkumaan lujaa enkä itsekään tainnut aina ajaa aivan hiljaisesti. Kerran ajoinkin Fiat 128:n, jonka olimme vuonna 1978 hankkineet, kovalla vauhdilla ”Tullisen mutkan” jälkeen ison ojan

pohjalle – oli kiire harjoituksiin. Lunta oli onneksi niin paljon, ettei autoon tullut naarmuakaan. Onni oli siinäkin, että perä edeltä hankeen törmännyt auto meni hipaisten sähköpylvään ohi maaliinsa. Opin siinä paljon auton hallinnasta eli sen, ettei sitä hallitse, jos sen kerran menettää käsistään. Toivolassa oli myös auto, mutta merkkejä en jaksa muistaa todennäköisesti siksi, että en niitä juuri nähnyt ja ne taisivat vaihtuakin usein. Isoja farmareita ne kuitenkin taisivat olla, koska perhettä oli paljon ja tavaraakin Helsingistä tuotavana.

Autot eivät kuitenkaan olleet kylämme tärkeimmät kulkuvälineet, sillä varsinkin 1960-luvulla matkat tehtiin kävellen, pyöräillen tai talvisin potkurilla. Kävely oli ollut aiemmin vieläkin vilkkaampaa, mistä kertoo sekin, että metsissä oli paljon polkuja. Jo lapsena mietin, mihin nämä kaikki polut mahtavat mennä ja kuka niitä pitää kunnossa? Meiltä lähti polku Tienariin eli Himasen tilalle, jota kuljimme usein myös kouluun, mutta myös munanhakumatkoja teimme sitä pitkin. Samasta metsästä meni polku myös suolle ja puroille, joka tuli Kaislajärven läheltä, yhtyi myöhemmin Haukilammelta tulevaan puroon koulutiemme vieressä ja laski lopulta Pieni- Vuolinkoon. Polku kulki puron vartta pitkin, mutta ennen sitä siinä oli aika hankalakin osuus mäenrinteessä, joka muodosti ikään kuin portin suomalaisemaan. Muistelen, että sitä polkua pitkin pääsi myös peräkylälle, vaikka sitä ei paljon taidettu käyttääkään enää kuuskytluvulla, aiemmin varmaan enemmän. Kokkovuoren rinteellä meni toinen paljon käyttämämme polku, joka oli itse asiassa se vanhan tien pohja. Se yhtyi Kokkovuorentiehen ennen ”tienhaaraa”, josta tie erkani Myyryläisen tiloille ja Tuhkalaisen tiluksille. Siinä aloimme pelata lentopalloa joskus 1970-luvun puolivälissä. Siitä tulikin kylän yhteinen, varsin suosittu, harrastus muutamaksi vuodeksi. Polku ja talvella myös latu kulki ikään kuin Myllykankaan ympäri eli se meni Tenholahdentielle Kaislakalliontielle. Me hiihdimme usein tätä 2,5 kilometrin lenkkiä, jos parempaa latua ei ollut. Suurin osa matkasta meni aurattua tietä pitkin, mikä ei ollut kovin miellyttävää, mutta paremman puutteessa sekin meni. Paljon kuljettu polku vei myös Honkasen/Kantosalon pihan kautta koulutielle. Sitä käytimme ainakin yhtä usein kuin Himasen kautta menevää polkua, koska peräkylän lapsille se oli lyhyempi reitti kouluun. Pyörällä jouduimme toki ajamaan tietä pitkin, jolloin matka oli paljon pidempi varsinkin Tuhkalaisen lapsille. ”Takametsän” eli kylämme pohjois- ja länsipuolen suuren metsän halkomat polut olivat kuitenkin ne kaikkein tärkeimmät polut, koska siellä ei teitä ollut ja siellä kuljimme paljon marjassa ja sienessä. Koivikkoon meni oma polkunsu, mutta siitä erkani polku länteen, joka vei kaikkien Verijärven lahtien kautta aina Korvatunturille asti ja sieltä edelleen koulutiellemme Haukilammen pohjukkaan. Alatalolta lähti myös polku, joka tuli koulutielle ja toinen haara yhtyi sinne Korvatunturin luo aiemmin mainittuun polkuun. Koivikon kylän ja koulukodin luona oli myös polkuja, jotka tulivat minulle hyvin tutuiksi, koska talvisin siellä oli valolatu muistaakseni vuodesta 1973 alkaen, joten harjoittelin siellä talvella monta kertaa viikossa, yhteensä ehkä parisen tuhatta kilometriä. Kävin kesäisin siellä myös juoksentelemassa, vaikka juoksulenkkini suuntasin mieluummin koulutien suuntaan. Ennen kuin Koivikossa oli valolatu tein itselleni harjoitusladun Haukilammen eteläpuolelle, jossa oli iso mäki ja pieniä polkuja, joita kirveen kanssa vähän laajensin, jotta sain kunnan ladun tehtyä. Tärkeä polku tai jopa autotie, jonka kerran taisimme Mossella ajaakin, johti Kalliolasta eli Tuhkalaisen tilalta Koivikon tielle ja Pykäläniemeen, jossa venepaikkamme – puattipoukamamme - sijaitsee. Se tie meni sirkkelin läpi, jossa meillä oli urheilukenttä, jossa järjestimme olympialaisia. Purukasoihin oli hyvä hypätä korkeutta ja seivästä.

Polkuja siis käytettiin aika paljon sekä marjareissuilla että urheillessa – metsästäjät tietysti myös metsällä käydessään. Mielenkiintoista oli muuten se, että meidän marjametsämme oli siellä ”Takametsässä” Verijärven ja Koivikon lähellä. Se oli ikään kuin itsestään selvä. Joskus kävimme myös Himasen metsässä ja suolla, sekä tietysti ihan kotimme lähellä olevilla kankailla. Kylän metsissä oli kuitenkin omat ”paikkansa”

muillakin. Oli ”Hannan paikka” ja paikka, jossa ”Anja käy marjassa”. Me emme menneet heidän paikoilleen eivätkä he meidän, vaikka ei tästä mitään varsinaista sopimusta ollutkaan. Me kävimme joskus myös Ylätjoentien varressa Korpijärven takana ja jopa Väisälän saarella Puulalla, mutta silloin mentiin autolla ja yleensä vain puolukkaan. Lakassa käytiin harvoin, sillä lakkasoita oli seudullamme niukasti. Hirolan pohjoispuolella Kalvitsan kylällä taisimme joskus käydä. Ja kerran kaadoin ojaan kaikki keräämäni hillatkin, vaikka lakoiksi tai muuraimiksi me niitä taisimme kutsua. Isäni ja äitini olivat muuten ihan mahdottomia marjojen kerääjiä – en pystynyt heidän vauhtiinsa silloinkaan kun he olivat jo itse melko vanhoja. Heillä olikin tapanaan kerätä kaikille lapsilleen marjat, jos me emme itse sitä saaneet aikaiseksi. Ja sienet myös. Meillä oli kotona runsaahkosti viinimarjapensaita ja omenapuita sekä todella suuri mansikkamaa muusta kasvimaasta puhumattakaan. Söimme varmaan aika terveellisesti ainakin tässä suhteessa. Voitakin toki kulutettiin, koska äitini teki sitä myyntiinkin ja rasvaista lihaa tirripaistina tai läskisoosina kulutimme reippaasti. Mutta niin syötiin myös marjoja ja kalaa, jota pyysimme isän kanssa lähes joka viikonloppuaamut kesäaikaan eli toukokuusta syyskuuhun.

Tärkeä polku oli myös polku, jota kutsuttiinkin ”poluksi”. Se oli nimittäin polku, joka lähti Haukilammen rannasta ja sen kautta saattoi oikaista jonkin verran koulureittiämme. ”Menittekö polun kautta”, saatettiin kysyä. Aina siitä ei nimittäin päässyt, koska ranta muuttui sateilla mutaiseksi mössöksi. Talvella siinä oli kuitenkin hyvä latu, jota pitkin kulkea. Ja oli siinä polku talvisinkin, sillä muistan hyvin, kun tulimme sitä pitkin Kiin (Tuhkalaisen Kirsi) kanssa kotia kohti, kun hän kaatui töppösineen ja satutti ranteensa. Minä yritin sanoa, ettei siinä mitään varmaan käynyt, vaikka näin, että nyt sattui. Matka meni kuitenkin niin kuin tavallisesti eli kiinnitimme huomiomme johonkin muuhun kuin kipuun. Sillä kertaa emme tuhonneet kaikkia sieniä, mitä löysimme – niin kuin kerran teimme ja saimme vanhempamme huolestumaan, kun matka kesti kaikei kolmisen tuntia. Illalla kuitenkin vähän nolotti, kun Tuhkalaisen auto pysähtyi kotimme kohdalle, jossa pelasimme jääpalloa isäni kanssa. Kiillä oli kädessä kipsi, ranne oli kuin olikin murtunut. Opin, että käsi voi murtua helposti ja sen, että kannattaa silti pitää hyvää huumoria yllä, sillä ei siellä keskellä metsää kukaan olisi kuitenkaan voinut auttaa. En minä ainakaan. Toisenkin kerran tuo polku aiheutti hätää, kun luokkatoverini Ripatin Väinö, Väiski, oli päättänyt lähteä meitä vastaan, koska oli tullut tapansa mukaan todella aikaisin koululle. Hän ei tiennyt, että kuljimme polkua pitkin eikä siten nähnyt meitä, kun hän sitten lopulta tuli kotimme pihalle ihmettelemään, miksi emme tule kouluun, äidillemme tuli hätä. Olimmeko pudonneet Haukilammen vai mitä oli tapahtunut? Ei mitään, polun syy.

Poluilla harjoitettiin usein myös nykyään niin suosittua ”polkujuoksua”, jota isäni minulle myös suositteli hyvänä hiihtoharjoitteluna, joka piti jalat kunnossa. Maantiellä juoksemista hän ei suositellutkaan. Muistoihini on myös jäänyt näiltä poluilta eli talvisin laduilta kaksi muistoa, joissa isä ja vanhemmat sisareni ovat mukana. Toinen on sieltä samaiselta koulutien polulta, jossa oli iso ja jännittävä alamäki, joka laski Kaskikalliolta – nimeä emme tosin tienneet – alas Haukilammen rantaan. Olemme muistossamme siellä ylhäällä odottamassa vuoroamme, joka tuli, kun edellinen huusi alhaalta ”saa tulla”. Isä ja siskot olivat olleet hiihtämässä Jousihiihtoa, joka oli paikallinen kansanhiihto ja he olivat tulleet koululle minua hakemaan. Oppikoulussa oli käsittääkseni erilaiset lomapäivät tai heillä oli joku liikuntapäivä. Joka tapauksessa tytöt eivät olleet koulussa, mutta minä olin. Toinen tarkka muistikuva on myös Jousihiihtoladulta, mutta nyt Tuhkalaisen sirkkelin takaiselta polulta, jota pitkin varusmiehet olivat hiihtäneet leveillä suksillaan sotaharjoituksissaan. Latu oli mahtavan hyvä ja kumpuileva, minkä nuo sotajoukot saivat jostain syystä aikaiseksi painavine varustuksineen. Se oli kuin Linnanmäen vuoristorata suksilla. Aurinko paistoi ja meitä nauratti. Muistan senkin, että silloin oli Pitkäperjantai.

”Kylän paras metsästäjä” ja surullinen kettutarina

Kylämme oli siis hyvin eristäytynyt ulkomaailmasta maantieteensä puolesta. Sosiaalisesti se ei kuitenkaan ollut niin eristäytynyt, sillä melkein joka talosta joku kävi Mikkeliissä päivittäin. Päätoimisia maanviljelijöitä ja karjanhoitajia tai metsätuloja saavia kylällämme oli kuusikymmentäluvun alussa viisi talollista, joista kaikilla taisi olla joitain muitakin töitä ja sivutuloja. Kalliolassa eli Tuhkalaisessa oli kaivuriyritys ja Alatalon Veikko teki traktorillaan töitä – luultavasti kummankin pääasiallinen työllistäjä oli Mikkelin maalaiskunta. Myyryläiset ja myöhemmin Honkaset elättivät itseään maataloudella ja lehmillä, mahdollisesti myös metsää myymällä. Kantosalot, jotka muuttivat taloon vuoden 1970 tienoilla, aloittivat marjojen sopimusviljelyn, mutta agronomi Eeva oli myös minulla maantieteen ja biologian opettajana Lyseossa.

Himaset ja Pöyhöset elättivät käsittääkseni pääasiassa itsensä maanviljelyllä ja karjataloudella, vaikka kovin montaa lehmää heillä ei ollutkaan – puolisen tusinaa kummallakin. Heillä oli myös kanoja, kuten oli Kalliolassa, jossa oli suuri kanala ja toistakymmentä lehmää sekä usein runsaasti härkämullikoita ja iso emakko porsaineen. Muistan myös lammaskatraan, joka usein eksyi meille asti, vaikka heidän laitumilleen oli meiltä aika pitkä matka. Myös meillä oli lehmä nimeltä Lemmikki, vaikka mikään kovin lempeä eläin se ei ollut. Pikemminkin varsin äksy, mutta hyvä lypsämään. Minä syötin aika pienestä pitäen Lemmikin eli pudotin vintiltä heinät alas ja nostin ne hangolla hänen eteensä. Varovasti kuitenkin. Muita eläimiä en muista pelänneeni, mutta Lemmikin vikuroiva sarvien heilutus ja pellolla rodeota muistuttava takapuolen nostatus potkuineen piti minutkin varuillani. Vain äiti uskalsi mennä ottamaan Lemmikkiä kiinni, jos se joskus tempaisi itsensä irti riimusta. Yhtenä vuonna meillä oli myös Ilona-lammas, josta tuli meille kesäkoira, joka seurasi varsinkin pikkusiskoani Pirjoa, Piioa, koko kesän. Kauhea itku syntyikin, kun tajusimme, että Ilona täytyy syksyllä lopettaa. Juuri tuona päivänä Ilona sitten katosi, emmekä löytäneet sitä mistään. Olimme jo nukkumaan menossa, kun kuulimme kuistilta tutun kopinan: Ilona tuli kotiin! Voi sitä riemua, mikä siitä syntyi! Muisti on armollinen: en pysty muistamaan, miten sitten kuitenkin jouduimme Ilonasta luopumaan. Sen kuitenkin muistan hyvin, kun olin naapurin ”Vanhan Matin” apuna Oskarin tai livarin – porsaidemme nimet kai useampanakin vuotena – teurastuksessa. Olin tosi pieni, märkää lunta oli maassa ja Oskari tai livari ripustettiin tikkaisiin kiinni pää alaspäin. Minun tehtävänäni oli juoksuttaa verta kauhaan ja siitä suureen astiaan, kun Matti hoiti lihojen leikkausta. Äitini ei jostain syystä ollut silloin apuna, eikä isäni olisi varmaan kyennyt tulemaan veriseen hommaan mukaan. Hän oli joissain asioissa hyvin sensitiivinen ja herkkä, vaikka sodankäyneenä ja rankkoja juttuja kokeneena muuten olikin reipas ihminen. Telkkaria katsoessakin hän tosin usein nyyhkytti, ja kirjoja lukiessaan, kun tunteet pääsivät pintaan. Vanhemmiten olen huomannut samaa vikaa itsessänikin, vaikka lapsena ja nuorena yritinkin olla kylmänviileä, myöhemmin sanottiin ”cool”. Meillä oli aiemmin ollut kanojakin, joten meillä oli edelleen kanahäkki navetan takana ja kanoille oli myös pesät navetassa. Minä en kuitenkaan kanoja muista enkä muista sitä kettuakaan, jota ukini Otto piti lemmikkinä kanatarhassa joskus aiemmin siihen asti tosin vain kun kettu kerran puri itsensä kiinni Oton käteen eikä hellittänyt ennen kuin se ammuttiin konepistoolilla. Tällaisen tarinan kuulin useinkin kerrottavan. Minä en kuitenkaan juuri koskaan ole kertonut kenellekään omaa kettutarinaani, sillä niin surullinen se on.

Ensin pitänee kuitenkin kertoa hieman kylän metsämiehistä ja villieläimistä. Kylän miehet eli lähinnä Tuhkalaisen ”pojat” – isä puhui aina pojista, vaikka kaikki olivat tietysti jo aikamiehiä ja vanhin heistä ei tainnut olla kovin paljon isää nuorempikaan – olivat ahkeria metsämiehiä ja mukaan tuli usein Ritvan mies Ossi ja myöhemmin myös Sepon poika Pekka. Myös Alatalon Veikko metsästi, kuten myös myöhemmin Uposen Väinö. Isäni oli myös ollut kova metsästäjä, minkä seurauksena meillä oli kaksi haulikkoakin, joita ei minun eläessäni kuitenkaan käytetty kuin ehkä kerran räksien ampumiseen. Nämä kun verottivat liikaa

mansikoita ja muita marjoja. Niitä räksiä muuten oli aivan valtavasti siinä Himasen metsässä – joka kesä pudotimme kymmeniä räksän pesiä siitä pienestä kuusikosta. Metsästäjät ampuivat siis enimmäkseen jäniksiä, joita Tuhkalaisen ajokoirat Raiku ja Jahti eli Jaki ajoivat hirmuinen ulvonta päällä talvisina viikonloppuina ympäri kylää. Silloin osasimme olla varovaisia hiihtolenkeillämme. Sorsia myös metsästettiin, ja minäkin olin jokusen kerran soutamassa Kaislajärvellä metsästäjien apuna. Omaa hirviseuruetta kylällämme ei ollut, mutta maata omistavat kyläläiset vuokrasivat silloin tällöin maata hirvenmetsästäjille ja Himasessa olen käynyt muutamissa hirvenpeijaisissakin maistamassa hirvikeittoa ja peijaisiin liittyvää väkijuomaista tunnelmaa. Sorsastukseenkin taisi kuulua naukkailu, mutta jänismetsällä ei kai kovin paljon maisteltu. Kerran hirviajomiehet eksyivät meidänkin pellolle aivan tokkurassa. Opastin heidät takaisin Himasen tilalle ja jotenkin sitten osallistuin kai ajohommiinkin, koska olin ensimmäisten joukossa sen suuren hirven luona, joka oli ammuttu koulutien lähelle paikkaan, jossa Kantosalosta tuleva polku yhtyi koulutiehen. Jänismetsälle en osallistunut, mutta pari kertaa kyllä silitin jänistä päästä. Ne kun oikeasti kuvittelevat olevansa piilossa silloin, kun pää on pensaassa. Silloin Mikkelin seudulla oli vielä metsäjäniksiä, vaikka joitakin rusakkojakin oli jo tullut niille seuduille. Nyt ei kai muita olekaan kuin rusakoita. Karhuja tai ilveksiä ei lapsuudessani ja nuoruudessani niillä seuduilla liikkunut, vaikka myöhemmin niitä kyllä nähtiin tai ainakin niitä tiedettiin kylällä olleen. Siihen aikaan villieläimet tapettiin, jos niitä ilmestyi ihmisasutusten lähelle. Luonnonopin kirjassa tosin luki, etteivät esimerkiksi huuhkajat, näädät, sudet, karhut ja ilvekset viihdy ihmisasutusten liepeillä, ne ovat korpien asukkeja. Mistähän syystä, voisi kysyä. Kerrankin kuulin, kun nämä metsämiehet olivat kuulleet näädästä jossain Pieksämäen lähellä. No, sinnehän piti heti lähteä näätäparkaa tappamaan. Näinkin sen myöhemmin tämän Ossin saunan takahuoneen seinällä. En siis ollut mikään metsästäjä varmaankaan siitä syystä, että isäni minulle vähän tuntemattomasta syystä lopetti metsästäamisen kokonaan minun syntymäni aikoihin. Se saattoi liittyä isosiskoni tapaturmaiseen kuolemaan, mutta täyttä varmuutta asiasta en ole saanut.

Minusta tuli kuitenkin kylän tunnetuin metsästäjä naapurin Pekan kanssa. Sain oikein kuvan lehteen tästä uroteosta. Kalliolassa olivat jotkut syntymäpäiväjuhlat, olisivatko olleet Kaisa-emännän 60-vuotisjuhlat, joiden aikana heidän pystykorvansa Tellu alkoi haukkua kanalan lähellä, jossa oli isoja ammuttuja kivilohkareita, jotka muodostivat oivia piilopaikkoja sekä kanoille että muille eläimille. Läksimme Pekan kanssa tarkistamaan asiaa ja löysimme Tellun räksyttämässä yhden kiven alle selvästikin piiloutunutta eläintä, jota emme nähtiin. Epäilimme sitä ketuksi. Pekka otti jonkun kepin tai heinähangon, kun minä nousin kivellet löytämäni perunalaatikon kanssa. Pekka alkoi tökkiä kiven alle ja aika pian sieltä pelmahtikin jokin karvainen otus ulos ja minä eikun heittämään laatikkoa päälle. Sinne se jäi! Ja se olikin aivan outo otus, ei yhtään ketun eikä mäyrän eikä minkään tunnetun otuksen näköinen. Pekka hälyytti metsämiehet tunnistamaan tuota petoa, mutta suuri oli ihmetys heidänkin joukossaan. Kukaan ei ollut moista eläintä ikinä nähnyt. Joku sitten päätti soittaa paikallislehteen eli ”Länkkäriin” (Länsi-Savoon), josta tulikin toimittaja kuvaajan kanssa paikalle ihmettä katsomaan. En muista, osasivatko he tehdä tunnistuksen enkä muista sitäkään tapettiinko elukka, mutta seuraavan päivän lehdessä kuitenkin oli kuva sekä eläimestä että meistä suurriistan pelottomista metsästäjistä. Nyt on tietysti helppo arvata, että kyseessä oli supikoira, joita alkoi tuohon aikaan vaeltaa Venäjältä tai Neuvostoliitosta Suomeen. Joskus olen kehunutkin olleeni ensimmäinen Mikkelin läänin asukas, joka pyydysti supikoiran enkä siinä kai paljon olisi valehdellutkaan. Ja varmaan ainut, jonka aseena on ollut perunalaatikko.

Tämä oli kiva metsästyskokemus, mutta oli niitä kaksi muutakin, jotka eivät olleet niin kivoja. Kalliolan kanala oli niihinkin osasyylinen, sillä kanoja vaanivat kanahaukat, joita saattoi nähdä heinätöiden aikaan puolisen tusinaakin kiertelemässä kanalan ja peltojen yläpuolella. Ketut ja joskus mäyrätkin verottivat myös kanoja, jotka toki olivat arvokkaita. Kerran Pekka sai minut houkuteltua kanahaukan pesän tuhoamiseen

Verijärven Leveälahden takaiseen niemeen. Hänellä oli jostain saatu tieto, että siellä on pesä. Ja niin olikin. Nytkään en muista, miten me sinne puuhun pääsimme – olikohan meillä tikkaat vai teimmekö ne siellä? Sen kuitenkin muistan, että toimme ne valittavat poikaset juuttisäkissä kartanolle, jossa näytimme niitä talon asukkaille. Tapettavahan ne oli, mutta sitä en taaskaan jaksa muistaa, olinko siinä hommassa mukana vai en. Se surullinen tapaus liittyi tähän samaan kanalan puolustukseen. Olin silloin jo varmaan 13-vuotias enkä enää niin paljon viettänytkaan aikaani Pekan kanssa, koska urheiluharrastukseni veivät minut muualle sekä arkinen että viikonloppuisin. Pekka kuitenkin tuli hakemaan minua, koska ”nyt tarvittiin kovaa juoksijaa”. En oikein ymmärtänyt mistä oli kysymyskään, kun läksin Pekan mukaan. Kanalan luona oli sitten muualta tuotu mäyräkoira, jota sen omistaja kovasti kehui. Se oli saanut vainun ja nyt tarvittiin nopsajalkoja seuraamaan tuota lyhytjalkaista barbaarikoira, että tiedettäisiin, mihin loukkoon se lopulta syöksyy. Minä olin pitäjänmestari 100 ja 1000 metrillä, joten olin tietysti myös kylän nopein kaveri. Ja sitten muistan vain sen hurjan menon, kun yritin pysyä koiran perässä, joka hurjana säntäsi eteenpäin läpi metsän – onneksi tosin enimmäkseen polkuja pitkin. Polku meni Alatalon takaa Metsäpellon laitaan ja sieltä kohti Korvatunturia ja niitä kahta suota, joiden yli koulutiekin meni. Siellä takimmaisen suon takana oli sitten mäyräkoiran maali eli ketun pesä. Pekka tuli jonkin matkaa jälkeeni pesälle ja asetuiimme odottamaan törmän taakse, mitä tapahtuisi. Itse en oikein tiennyt, mitä odottaakaan siinä lähähdyksissäni. Ja, jos totta puhun, niin muistikuvani ovat sen jälkeisistä tapahtumistakin varsin sekavat. Sen olen muistavinani, että tuo koira sai raivokkaalla haukullaan ja syöksyillään ketunpennut ulos pesästään. Ne olivat niin kauniita! Olin kauhuissani, kun tajusin, että Pekka aikoi ampua ne haulikollaan, vaikka eiväthän ne mitään olleet tehneet. En todellakaan osaa sanoa, puhuimmeko mitään vai katsoimmeko vain toisiamme – minä epäuskoisena ja kauhuissani ja Pekka rationaalisesti tunteensa voittaen ja ajatellen, että ketut syövät kanojamme, joten meillä on oikeus ottaa ne hengiltä. Tämän jälkeen muistissani on musta aukko, joka aukeni vasta siinä kohtaa, missä polut Alataloon ja toisaalta koulutielle ensimmäisen suon päähän erkanevat toisistaan. Metsämiehet jatkoivat siitä suoraan Kalliolaan, mutta minä läksin koulutielle ja sieltä kotiin. Varmaan perustelin päätöstäni sillä, että matka oli minulle lyhyempi, mitä se toki olikin. Jotenkin ajattelen, että tuon tapauksen jälkeen suhteeni Pekkaan viileni eikä oikein koskaan palautunut ennalleen. Syitä oli tietysti monia, Pekka täytti pian 18 ja minä suuntasin elämäni yhä enemmän kaupunkiin ja urheiluporukoihin. Vaikka olin kasvanut maailmaan, jossa eläimiä hoidettiin, mutta niitä myös tapettiin syötäväksi ja villieläimiä metsästettiin, niin ehkä tuo ketunpentujen tarpeettomalta tuntunut tappaminen oli jotenkin liikaa. Tai ehkä aika oli tässäkin suhteessa muuttumassa...

Kylä ja sen synnyttämät muistot

Yhdeksän taloa ja viisi kesämökkiä, tai oikeastaan me puhuimme huviloista, ei ole kummoinen yhteisö – suurin piirtein 50 ihmistä. Onhan se kuitenkin neljä jalkapallojoukkuetta, kahdeksan lentopallojoukkuetta tai 12 perhettä. Maalaiskylässä perheet muodostavat työyhteisöjä, joissa yleensä koko perhe osallistuu jollakin tavalla myös työhön. Vuorokausirytmä karjatiloihin jäsenyksi eläinten syönti- ja lypsämisrytmien jne. kautta. Vuosirytmä rakentuu taas viljelyn ja metsätöiden, mutta myös kalastuksen ja metsästyskausien kautta. Palkkatyö tai muut työurakat saattoivat olla säännöllisiä tai talkooluonteisia.

Kylällämme kuuskytluku aina seitkytluvun alkuun asti oli lapsen kokemusmaailmassa ”talkooaikaa”. Meillä oli heinätalkoita, perunannostotalkoita, tietalkoita ja pienempiä yhteisiä hommia – mm. jokatalvinen lumiaidan pystytys Tenholahdentien varteen aukiolle, johon lounaistuulet toivat tuiskalunta Pieni-Vuolingolta ja peltoaukeilta. Lumiaita pystytettiin joskus ennen ja joskus jälkeen ensimmäisen ”tientukkimatuksan”. Jos aittaa ei ollut, niin saimme porukalla työntää ja lapioida autot läpi pahimman paikan, joka oli siinä maitolaiturin ja postilaatikkojen kohdilla, josta Kokkovuorentie kääntyi 90 astetta

oikeaan. Mäkihän ei ollut jyrkkä, mutta lumi tukki sen, joten pienikin nousu teki pyörien pidon heikoksi. Itse asiassa se ”loiva nousu” Myllyojan sillalta esim. meidän kotitalollemme olikin nousumetreissä yllättävän suuri. Siihen vain oli niin tottunut, ettei sitä huomannut. Tutut mäet tuntuivat pienemmiltä kuin tuntemattomat. Meillehän tuli yllätyksenä sekin, ettemme saaneet kaivostamme nostettua vettä pumpulla, koska nousua oli yli 10 metriä lyhyellä matkalla kuitenkin. Ja se oli meidän pihamme. Pumppu piti asentaa kaivoon työntövoimaa käyttämään.

Tiehoitokunta tai sen organisoima pienempi porukka asetti myös joka syksy aurausmerkit tien varteen ja tarvittaessa vesottiin reunat paljaaksi. Melkein joka kevät tuotiin myös soraa routivalle tielle, joka saattoi olla parista kolmestakin kohtaa lähes poikki. Näissä olin melkein aina mukana. Mieleenpainuvinta kuitenkin oli se, kun Himasen Tatu (Tauno) ja Huki (Huugo) pitivät ”rumpuleiriä” Lantsinmäen alla menevän puron kohdalla muutamana keväänä. Rumpu nimittäin oli jäätymisherkkä ja nosti vedet tielle katkaisten sen ellei sitten Tatu & Huki – joilla kaiketi oli joutoaikaa päavisinkin – tulleet paikalle ison padan kanssa, jossa he keittivät tulikuumaa vettä ja sulattivat rummun. Se oli jotenkin niin vanhanaikaista ja samalla sympaattista, että se on jäänyt hyvin mieleeni. Ei se kuitenkaan mitenkään ainutlaatuista ollut, sillä kyllähän me Tuhkalaisen Pekan kanssa tyhjennettiin vesilammikoita Tuhkalaisen pelloilta monina keväänä ”aseinamme” muoviletkut, joihin imimme suillamme imun, jotta vesi nousi ensin ylös ja sitten haluamaamme suuntaan. Se oli kuitenkin mielestäni ikään kuin leikkiä, vaikka oli sillä vakava tarkoituskin, sillä tuollaiset vesilätäköt tuhosivat viljapeltoa, jos ne pääsivät jäätymään kerran sulettuaan. Kerran mekin sulatimme Myyryläisen taloille menevän tien rummun, koska siihen oli patoutunut vettä ja ”ahtojäättä”. Oli nimittäin kummallinen kevät, että siihen puroon tai ojaan oli syntynyt isoja jäälohkareita ja kun saimme sen veden liikkeelle sieltä rummun yläpuolelta, niin se kasa lähti liikkeelle ja irrotti sitten mennessään koko ajan lisää. Se oli huikea reissu, kun ratsastimme niiden jäälohkareiden päällä ”kekseinemme”, joilla purimme sumia kuin tukkilaiset konsanaan. Se pieni puro olikin sen ainoan kerran oikein vuolas virta ja meillä veri kohisi korvissa, niin huumavaa oli se ratsastus, joka tuntui kuin jääsuffaukselta. Lysti loppui sinne koulutielle ja sen ylikin, kun koko komeus rynnisti rajusti pikkuiseen suvantoon, joka sen alapuolella oli ja ehkä on vieläkin. Sitä olisi varmaan moni ihmetellyt, että miten kummassa sellainen valtava jäärykkyö oli sinne tippunut, koska vesihän siitä sitten äkkiä pakeni puroa alas Vuolinkoon. Ilman (yli)inhimillistä vaikutustahan se ei voinut tapahtua. Jälkeenpäin ajatellen se juttu oli kai aika vaarallinenkin. Mutta niin oli lapsuudessani ja nuoruudessani moni muukin juttu, mitä teimme.

Tiehoitokunta oli oikeastaan ainut virallinen yhteisö, joka kyläläisiä yhdisti niin talkoiden, kokousten kuin jäsenmaksujenkin muodossa. Tien hoito oli 1960-luvulla ”jyvitetty” varsin näkyvästi, sillä tien varressa oli jokaiselle merkitty oma hoito-osuus hienolla, valkoisella tolalla. Meidän osuutemme oli Lantsinladon ja Kiesin tienhaaran välissä vai olisiko ollut kummankin puolen Kiesin tiehaaraa – tolpa oli muistaakseni rinteessä ennen Kiesin (Toivolan) tiehaaraa kaupungista päin tullessa. Myöhemmin näistä kiinteistä osuuksista taidettiin luopua, sillä tolppia ei myöhemmin enää uusittu. Oletan, että niiden sijasta järjestettiin yleiset talkoot, jolloin koko tiealue pistettiin kuntoon eli useimmiten katkottiin vesakot ja asetettiin aurausmerkit tai tasoitettiin sora, jota tielle ajettiin.

Aika virallisuonteiseksi talkooksi luen myös heinätyöt, joihin osallistui kyläläisten lisäksi myös palkattua väkeä ja muita halukkaita. Erikoisuutena oli Mikkelin keskussairaalan entinen patologi, jonka nimeä en nyt muista. Porukkaa oli varmaan kolmisenkymmentä ja heinätyötä tehtiin parisen viikkoa siirtyen pellolta pellolle. Tuhkalaisen lisäksi usein nostettiin heinät myös Myyryläisten pelloille. Joskus harvoin muistan olleeni myös Pöyhösen ja Himasen pelloilla. Heinätyöt merkitsivät jännittävää yhteisöllistä aikaa, joka yhdisti kyläläisiä erikoisella tavalla. Jotenkin tuntui, että se kaikki kuului johonkin vanhaan aikaan, jota ei

oikeasti enää kuuskytluvulla ollut olemassakaan – eikä ehkä enää muualla ollutkaan. Samalla se oli kuitenkin läsnäoloa tässä ja nyt, mitä suurimmassa määrin. Heinätöitähän määritti sää eli se, oliko poutaa. Heinän piti olla valmista ja kuivaa ennen kuin sitä saattoi leikata. Muistan ajan, kun tämä tehtiin hevosvetoisella niittokoneella. Tämän jälkeen heinät ajettiin haravakoneella karheille. Sitten tulikin minun osuuteni, jonka sain tehdä Pekan ja naapurin reingin Sepen (Seppo Pirinen, myöh. Niemelä) kanssa. Me haimme seipäät ja kalikat ladoista, viskoimme ne traktorin lavalle ja pudottelimme karheille sopivin välein. Kun se oli tehty, Sepe alkoi huhkimaan rautakangen kanssa ja mäsäytti seipäät maahan. Minä juoksutin jokaiselle seipäälle kalikat tai tapit, yksi kiinni seipäaseen, kaksi seipään lähettyville heinämiesten löydettäväksi. Seipäissähän oli yleensä kolme tapinreikää, joihin kalikka työnnettiin, kun heinää oli riittävästi. Tapin tehtävähän oli tehdä heinien väliin aukko, jotta ilma pääsi kuivattamaan heinät. Toisaalta heinät eivät olisi pysyneetkään seipäällä ilman tukitappeja. Tehtäväni oli siis erinomaisen tärkeä. Ilman tappeja ei heinänteosta olisi tullut mitään. Enkä tunne ketään muuta ”tappipoikaa”, joka olisi voinut tehdä minulle kuuluneen työn. Kalikkajuttu ei tietenkään ollut koko toimenkuvani, sillä tämän homman jälkeen juoksutin pellolle kotikaljaa isoissa, kahden litran pulloissa, toimitin muita juoksupojan tehtäviä ja sitten oli jo seuraava pelto vailla seipäitä ja tappeja. Olin yleensä niin pieni, etten päässyt heinähangon varteen, mutta sitäkin hommaa kyllä ehdin kokeilla. Heinäkorjuussa muistan olleeni enemmänkin hangon varressa, sillä sen homman teimme pienellä porukalla. Joskus meitä oli vain kolme eli Pekka, Sepe ja minä. Yksi ajoi traktoria ja kaksi nosteli heiniä seipäiltä lavalle. Heinät vietiin Tuhkalaisen navetan vintille, riiehen ja muutamiin latoihin. Hurjin homma heinätalkoissa oli muuten se, kun jouduimme lapsiporukalla tallomaan heinää pienempään tilaan yhdessä Tuhkalaisen Jehu-orin kanssa. Homma oli hikistä, mutta se oli myös suolaista, sillä kuiva heinä myös suolattiin säilymisen edesauttamiseksi. Sieltä sitten suorastaan syöksyimme uimaan. Ja jos oikein muistan, niin uimareissumme kestivät tuntitolkulla eli usein siihen asti kunnes ainakin jollakulla oli pysäyttämätön ”horkka” eli leuka löi loukkua niin ettei loppua tullut. Se oli hauska, mutta vähän pelottavakin tunne, kun sitä vapinaa ei enää saanutkaan loppumaan. Nestehukka ja energian vähäisyys kylmyyden lisäksi saivat tämän jännän ruumiillisen reaktion aikaiseksi. Huulet olivat silloin jo sinisinä. Muistan, että vanhemmat varoittelivat siitä, mutta me pidimme sitä enimmäkseen jännittävänä juttuna.

Uintireissumme olivatkin varsin legendaarisia, sillä ne saattoivat kestää tosiaankin tuntikausia. Meillä oli iso traktorin sisärengas, jonka päällä hypimme käsi kädessä kilpaillen siitä, kuka pysyy pisimpään pystyssä. Renkaalta lensi ulos yleensä aika komeassa kaaressa selälleen tai jos ehti saada jalat alleen, niin jaloilleen. Ja sitten taas ylös ja kaikki aloitettiin alusta. Meitä oli renkaalla yleensä neljä tai viisi lasta eli Pekka, Kirsi, Minä, Pirjo ja Tiina, joskus vain minä ja Pekka. Silloin homma oli rajumpaa. Saatoimme ottaa myös soutuveneeseen, viedä sen Kaislajärven keskelle ja kaataa siellä. Sitten väänsimme sen taas oikein päin, jonka jälkeen äyskäröimme sen tyhjäksi. Aika hyvin opimme hallitsemaan veneen sen eri olomuodoissaan täytenä, puolitäytenä, kaatuneena ja kallistuneena. Kerran teimme saman tempun myös Vuolingolla, kun tiehoitokunta korjasi Myllyojan sillankaiteita. Toivolan Jarkko tuli järvelle optimistijollallaan ja me lainasimme Pekan kanssa Pöyhösen veneen. Ja sitten aloimme kolmestaan kaataa ja nostaa venettä ja jollaa ympäri ja ämpäri. Koko kylänväki katseli ihmeissään meidän touhuamme, joka saattoi näyttää varsin vaaralliselta ja ainakin aivan järjettömältä. Meillä oli mahtavan hauskaa, sillä kerrankin meillä oli yleisöä tempuillemme. Hyppelimme nimittäin ylikorostetun roisisti veteen, kun veneet kaatuivat. En muuten usko, että kukaan meistä ajatteli siinä olevia vaaratekijöitä. Olimme hyviä uimareita kaikki ja kaiken lisäksi erinomaisia sukeltajia. Me nimittäin harrastimme sellaistaakin lajia, että heitimme laiturilta vaikkapa purukumin niin kauas kuin jaksoimme ja toisen piti käydä se hakemassa. Tehtävä tuntuu nyt aika mahdottomalta, mutta me löysimme lähes aina sen purkan tai kiven tai simpukan kuoren, joka oli

kohteemme. Pystyin näkemään ilman lasejakin vedessä tosi hyvin ja sukelsin helposti kolmeen tai neljään metriin asti järven pohjaan. Ja niin pystyi Pekkakin. Uintitaidostamme kertoi sekin, että huuhtelimme matot uiden niiden kanssa. Tai se, että saatoin uida reilun parin kilometrin matkan veneemme perässä, kun tulimme viikonlopun retkeltämme Korpijärven rannalta kotisatamaan Pykäläniemeen. Vesi oli elementti, joka ei paljon ilmasta eronnut. Uintikausikin alkoi aina toukokuussa, muistaakseni pian jäidenlähdön jälkeen. Ja se jatkui joinakin vuosina marraskuulle asti yhtäjaksoisesti.

Pelkoa en muista tunteneeni, vaikka jo kaksivuotiaana ”hukuin” ensimmäisen kerran. Tapaus on jäänyt mieleeni tai oikeastaan ruumiiseeni niin hyvin, että saatan tuntea edelleenkin ne tuntemukset ja ajatukseni siellä Tuhkalaisen laiturilla. Oli siis toukokuu ja vedet olivat vielä korkealla. Se merkitsi sitä, että laiturin pää oli veden alla muutaman kymmenen sentin verran. ”Isot likat” eli Tupu, Hiksa ja Apone olivat uimassa Koivahaisen Helenan, joka oli koulumme keittäjän tytär, kanssa. Minä olin päässyt mukaan riesaksi. Muistan, miten tytöt monta kertaa varoittivat minua liukkaasta laiturinnokasta, joka kiehtoi minua valtavasti. Halusin ehdottomasti kokeilla, miltä märkä, kellertävävetisen laineilun alla oleva laiturituntui. Onneksi vesi oli kylmää ja tyttöjen piti lähteä saunalle lämmittelemään – silloin koitti tilaisuuteni, astuin laiturille ja vieläkin ihmettelen, mitä sitten tapahtui. Se nimittäin heitti minut salamannopeasti nurin niin, että jalat lensivät ylös ja pää vajosi kovaa vauhtia alas ja taakse. Seuraava näkymä olikin jo veden alta ylös vedenpinnalle päin – ja pikkumies oli aivan väärinpäin. Siihen ”filmi katkesikin” pitkäksi aikaa, sillä seuraava ”kuva” on jo outo, sillä siinä katson tyttöjen muodostamaa rinkiä ylhäältä päin ja olen itse siellä keskellä. Emme ole enää rannassa, vaan mäen päällä siellä, missä tie on peltojen reunustamaa ennen kuin se kääntyy alas kivilohkareiden väliin. Huomaan, että tytöt ovat valtavan peloissaan ja jännittyneinä – kukaan ei oikein tiedä, mitä tehdä. Mutta sitten minä laskeudun alas omaan ruumiiseeni ja tilanne laukeaa. Myöhemmin sain tietää, että Hilka-siskoni oli muistanut minut ja rientänyt laiturille, joka oli saunasta katsottuna piilossa suuren tervalepän takana. Hän oli tempaissut minut jalasta ylös ja sitten minut oli juoksutettu mäki ylös aurinkoon. Tämä oli oikeasti niin pelottava juttu, ettei äitimme tiedä tästä tapahtumasta vieläkään. Olihan isosiskoni Sirkka-Liisa kuollut vain vajaa kolme vuotta aiemmin pellollamme jäätyään traktorin alle. Minä synnyin reilu neljä kuukautta myöhemmin.

Tässä vaiheessa muisteloani lienee paikallaan sanoa muutama sana muistamisesta. Muistihan on hyvin epäluotettava kumppani, jos nimittäin kuvittelee voivansa muistaa totuuden. Tuo edellinenkin ”hukkumiseni” on siitä erinomainen esimerkki. Olen varma, että jokaisella meistä on tapahtumasta erilainen muisto. Joku voi aivan hyvin väittää, että minä en edes voi muistaa tapahtumaa, koska olin vasta reilu parivuotias. Mahdollista on varmasti se, että olen lisännyt omaan muistooni siskojeni kertomuksista joitakin osia. Näinhän usein käy. Aivan tavallista on sekin, että alunperin meillä kaikilla on oma ainutlaatuinen kokemuksemme ja muistomme, mutta yhdenmukaisuuden paineessa alamme muistaa asiat samoin kuin joku äänekäs tai valtaapitävä ihminen väittää tapahtuman muistavansa. Muistohan ei koskaan ole puhdas, vaan siihen vaikuttavat sekä kokemuksemme ennen tapahtumaa ja tapahtuman jälkeiset tulkinnat tapahtuneesta.

Minä en esimerkiksi ole koskaan kuullut kenenkään kertovan tarkasti, mitä tapahtui sinä päivänä, kun isosiskoni Sirkka-Liisa kuoli. ”Legendan” olen kuullut satoja kertoja. Siinä tarinassa enkelimäinen siskoni kävi kiertämässä koko kylän asukkaat ja jopa eläimet ikään kuin jättäen heille jäähyväisensä. Tässä tarinassa siskoni oli liian hyvä elääkseen ja hän myös aavisti tapaturmaisen kuolemansa etukäteen. Jokaisella läsnä olleella on varmasti oma kokemuksensa ja mahdollisesti oma muistonsa traumaattisesta tapahtumasta, mutta voi hyvin olla, että tämän legendan ja yhteisesti rakennetun tarinan avulla konkreetti ja liian kauhistuttava tapahtuma on muuttunut helpommin hyväksyttäväksi ja ymmärrettäväksi. Muisti toimii

samoin myös silloin, kun kyse on aivan tavanomaisestakin tapahtumasta tai muistosta. Aivan normaali tilanne on vaikkapa siskojeni kanssa se, että muistamme saman asian hyvin eri tavoin. Jos asia ei ole kenellekään erityisen tärkeä tai läheinen, ei meille synny siitä mitään kiistaa. Sallimme toistemme erilaiset muistot tai niiden tulkinnat. Mutta jos jokin tapahtuma on ollut jollekulle erityisen tärkeä, asia muuttaa luonnettaan. Muidenkin pitää jakaa muistomme ”totuus”, jotta itsellemme tärkeä muisto olisi muillekin ja tietysti myös itsellemme oikeasti totta. On vaikea sulattaa sitä, että oma identiteettimme rakentuisi epätodelle kokemukselle. Näin asia taitaa kuitenkin olla; se mikä on minulle tärkeää, ei välttämättä ole jollekulle toiselle ollut kovinkaan erityinen asia. Näin me ihmiset olemme yksilöllisiä ja tulemme yksilöiksi silloinkin, kun kokemusmaailmamme ovat hyvin samankaltaisia.

Ongelmaksi ovat historian saatossa muuttuneet sellaiset tapahtumat ja muistot, joista on eri syistä alettu kertoa tarinaa, jossa erilaiset totuudet on kielletty, koska yhteisön on ollut jostakin syystä pakko alkaa uskoa yhteiseen totuuteen. Tämäkään ei itse asiassa ole kovin ihmeellistä, koska näinhän me toimimme koko ajan. Meidän on pakko kertoa menneistä tapahtumista sellaiselle yleisyydelle, jolla voimme keskustella niistä toistemme kanssa. Jos väittelisimme jokaisesta yksityiskohdasta vaikkapa Suomen historian suhteen – ajautuiko Suomi ajopuun tavoin jatkosotaan tai oliko Kekkonen patriootti vai Neuvostoliiton marionetti – niin emme pääsisi keskustelussa lainkaan eteenpäin. Joskus kuitenkin on hienoa törmätä uuteen tulkintaan historiasta. Sellainen perustavanlaatuinen havainto oli minulle mm. se Yuval Hararin tulkinta, jonka mukaan ”vehnä orjuutti ihmisen”. Tämä liittyy välillisesti myös tarinaani Tenholahden kylästä, joka koki 1970-luvun alussa modernisoitumistsunamin, kun valtio päätti vähentää peltopinta-alaa ja karjataloutta ylituotannon takia. Syyt olivat toki moninaisemmat, kuten uusi teknologia, teollisuuden vaatimukset työvoiman suhteen jne., mutta lopputulos muutti joka tapauksessa erittäin suuresti meidän kylämme elämää. Aivan sattumalta kävi niin, että tuo muutosaalto osui minun elämässäni samaan aikaan, kun siirryin maalaiskansakoulusta kaupunkiin ja oppikouluun. Sosiaaliset suhteeni kansakoulukavereihini katkesivat kerralla senkin takia, että suurin osa asui toisella kylällä. Talkoot vähenivät, kun maatalouden harjoittaminen loppui monesta talosta. Mekin luovuimme lehmästämmme vuonna 1971 ja äitini meni samana vuonna kodin ulkopuolelle töihin. Elämämme muuttui vielä enemmän, kun muutimme vuonna 1974 uuteen omakotitaloon. Näin kävi ympäri Suomen, joten oma henkilökohtainen kokemukseni on yleistettävissä. Silti tämän edistyksen ja hyvinvoinnin lisääntymisen voisi Hararin tavoin tulkita myös seuraavasti: ”teknologia/palkkatyö/hyvinvointi orjuutti ihmisen”.

Mitä siis yritän sanoa muistamisesta ja tulkinnoistani? Omat kokemukseni ja muistoni Tenholahden kylästä ja sen asukkaista – tai vaikkapa autoista ja eläimistä – ovat hyvin subjektiivisia. Minulla ei ole mitään intressiä väittää omia muistojani todemmiksi kuin jonkun toisen. Päinvastoin pitäisin outona, jos jollekulle olisi jäänyt mieleen samoja asioita, koska yksilöllinen minuutemme rakentuu isolta osaltaan juuri siitä, että koemme asiat eri tavoin, tulkitsemme ja muistamme ne omalla ainutlaatuisella tavallamme. Tästä juuri sanotusta huolimatta uskon, että tämän tarinan avulla lähes jokainen voi palauttaa mieliinsä Tenholahden kylän ja sen asukkaat sellaisina kuin heidät 1960- ja 1970-luvuilta muistaa. Omaa muistiani ja varsinkin niistä tekemiäni tulkintoja voin kuitenkin epäillä, koska tämä kirjoitusprosessi tavallaan avaa ”totuudet” uuteen valoon. Entä jos olenkin/olemmeikin vain sopeutuneet ja alistuneet siihen vääjäämättömyyteen, että se muutos oli edistystä? Ja kuitenkin menetimme paljon yhteisöllisyydestämme, luonnon läheisyydestämme ja elämän merkityksistämme, kun autot, työkonet, palkkatyö, televisio ja puhelin muuttivat elämän, johon suuri osa kyläläisistä oli tottunut kymmenien vuosien ajan ja minäkin kymmenisen vuotta. Kyse ei tässä ja nyt ole vain nostalgiasta, vaan oikeasti toisen tulkinnan mahdollisuudesta ja siitä, miten itsekin suhtaudun tähän kirjoittamiseeni. Aluksi ajattelin sen vain kronikkana ja omien muistojeni

ylöskirjaamisena, mutta ehkä minun onkin pakko tarkastella kriittisemmin kaikkea, mitä muistan tai olen muistavinani tuosta ajasta ja kylästä. Minähän ajattelin, että se aika oli ja meni – ja hyvä niin. Mutta nyt havahdun ajattelemaan ehkä myös tiedostamattomasti ilmastonmuutoksen takia asiasta eri tavoin. Ilmastonmuutos ei toki ole minulle uusi asia, päinvastoin olen ollut jonkinlainen ”herännäinen” jo yli 30 vuotta. Silti huomaa, että en ole ”ronkkinut” kovin syvällisesti omaa lapsuuttani ja nuoruuttani tästä näkökulmasta katsoen. Viime vuosina olen hyvin pienimuotoisesti elänyt samankaltaista elämää kuin lapsuudessani pienessä kylässä Perämeren rannikolla, jossa vaimoni äidin suvun kotimökki on ollut kesäasuntonamme muutaman vuoden. Se on muutettavat muuttaen aivan samanlainen kuin oma kotimökkini Tenholahdessa.

Kirjoitin tähän mennessä kirjoittamani tekstin alkusyksystä 2018, mutta sitten tuli parin kuukauden tauko. En saanut enää juonen päästä kiinni. Syy oli varmaan se, että mitään juonta ei alun perin (tai alkuperin, kuten äidinkielenopettajamme Juhani Varonen meille opetti) ollut. Tätä kirjoittaessani olen Marokon Agadirissa joulukuun toisena päivänä. Impulssi kirjoittamiseen lähti täällä siitä, että vaimoni Aira Raudasoja muisteli aamulla täällä herätessämme omaa lapsuuttaan Kemin Veitsiluodossa ja Rytikarissa. Itse muistan, että tavatessamme ihmettelin, miten maailmassa saattaa olla ihminen, joka ajattelee ja tuntee niin samoin kuin minä. Nyt ihmettelen, miten se oli mahdollista, koska Airan lapsuus oli hyvin erilainen kuin minun. Hän oli perheensä ainut lapsi, mutta hänellä oli minusta poiketen aivan valtavasti saman ikäisiä lapsia ympärillään vireässä tehdasympäristössä, jossa elettiin juuri valmistuneessa betonilähiössä. Monin tavoin meidän taustamme olivat aivan erilaiset. Mutta silti saatoimme kokea vahvaa yhteenkuuluvuutta eikä kyse varmaankaan ollut vain ”sokeasta rakkaudesta”. Tämäkään ei siis oikeastaan liity tähän ”Chronicles of Glamour Bay” -tarinaani muusta syystä kuin siksi, että Airan muistelu sai myös minut muistelemaan lapsuuttani. Nyt kun elämme joulukuun alkua, niin luontevaa lienee muistella jouluja Tenholahdessa. Ensimmäinen muisto lienee kuusenhakuretki. Haimme isän kanssa joka joulu kuusen naapurin metsästä. Meillä oli siihen varmaan lupakin, vaikka saattoi sen ajatella ”jokamiehen oikeutenakin”, joka vertautui metsästykseseen, kalastukseen tai marjanpoimintaan, sillä joulukuusen hyvyyttähän aina mitattiin. Jokaisen kuului kehua omaa kuusta ja silloin tietysti myös mainittiin, mistä se kuusi oli löydetty. Jotkut saattoivat ”kasvattaa” itselleen sopivaa kuusta pidemmänkin aikaa, jos näkivät nuorena kuusessa kehityskelpoisuutta. Meillä, joilla ei ollut omaa metsää, vaikka joskus kuusi otettiin omalta tontiltakin, oli mahdollisuus kehua kuusta metsän omistajallekin, joka käsittääkseni otti sen imarteluna vastaan. Kuusen laatuominaisuudet ovat luultavasti pysyneet samoina ikuisesti, vaikka lapsuudessani kuusten oksien tosiaankin piti olla vahvat, sillä oikeat kynttilät vaativat sellaiset. Kukaan ei halunnut polttaa mökkiään heikkojen näreen oksien takia...

Tämä kuusenhakureissu on erityisesti jäänyt mieleeni useammastakin syystä. Ensinnäkin: lunta oli aivan hirveästi eikä meillä nyt ollut sitä kuusta katsottuna, vaan läksimme tarpomaan kotoamme kohti Kokkovuoren huippua. Muistan, että olin jo vajaan sadan metrin päässä jo aivan poikki. Lunta oli varmaan kainaloihini asti. Muistelen, että en ollut vielä koulussa eli olin reilun metrin mittainen. Toinen mahdollisuus on, että se oli juuri vuosi 1967, koska silloin tuli erittäin paljon lunta jo ennen joulua. Sen muistan siitä, että eräänä aamuna tarvoimme naapurin Kirsin kanssa kainaloihin yltävässä lumessa ja olimme jo vajaan kilometrin jälkeen varmoja, ettemme jaksaisi kävellä kouluun. Tai ettemme yksinkertaisesti pääsisi sinne. Se oli ainut kerta neljän vuoden aikana, kun sellainen tilanne tuli, vaikka lunta varmaan tuli muulloinkin aika paljon. Muistan, että olimme pysähtyneet miettimään asiaa risteykseen, jossa polku Honkasesta yhtyi koulutiehen. Mielestäni olimme juuri päätyneet siihen ainutlaatuihin ratkaisuihin, että kääntyisimme takaisin, kun ihme tapahtui. Kirsin isoisä ”Vanha Matti” tuli hevosen ja kolmionmuotoisen auran kanssa

meitä auttamaan. Kipusimme kyytiin ja pääsimme näin Tähtien vetämänä kouluun. Sellaista ei tapahtunut muulloin, joten lunta varmaan oli niin paljon, että jopa Tuhkalaisen kartanolla oli laskettu yhteen 1+1=0 kouluun pääsevää lasta. Yhden toisen kerrankin muuten pääsin hevosen kyydissä kouluun, mutta silloin en vielä itse ollut koululainen. Menimme nimittäin siskoni Airin ja Pöyhösen Anjan, joka oli minua neljä vuotta vanhempi, joulujuhliin Pöyhösen hevosella, jota Pauli ohjasti. Sekin reissu oli muistorikas, sillä olimme reessä, joka oli peitetty juuttisäkeillä, joiden sisällä oli olkia. Niiden päälle oli vedetty köydet, joten reki oli pehmeä istua. Köysistä piti kuitenkin pitää kovasti kiinni. No, pikkupojan ote sitten lipsahti siinä Palokankaan mäen jälkeen ennen ”lähdeä” kohdassa, josta näkyi Haukilammelle. Silloinkin lunta oli todella paljon ja kun sieltä perältä tipahdin hankeen, olin varma, ettei kukaan edes huomannut tapausta. Ääntä en tainnut saada suustani, koska minua nolotti aivan mahdottomasti. No, joku sitten kyllä huomasi tilanteen ja pääsin taas lähteen kohdalla kyytiin. Tästä lähteestä on muuten mainittava, että siinä kohdassa tuoksui aivan erityiselle, koska siinä oli joitain suokasveja, jotka tekivät paikasta melkein sademetsän oloisen. Se oli jotenkin tosi erikoinen paikka, erittäin rehevä ja kostea. Meillä oli siellä myös tuohesta tehdyt tuokkoset, joilla joimme vettä janoamme. No, se erikoisuus liittyy myös muistiin ja siihen, että hajumuisti on tutkijoiden mielestä kaikkein arkaaisin eli alkuperäisin ja voimakkain. Jyväskylässä opiskellessani saatoin tämän myös empiirisesti todentaa. Olin muuttanut asumaan Roninmäkeen, jonne ajettiin pyörällä Tampereen tien vartta, joka meni Korkeakosken yli aika korkealta itse asiassa. Siitä huolimatta, kun keväällä sitten ajoin sillan yli, niin silmiini lävähti heti tämä koulutiemme lähteen paikka. Korkeakosken reunamilla oli samanlaisia kasveja ja jotakin hajun lähteitä, jotka aistittuani aivoni antoivat minulle ”käskyn” muistaa aikaisempi paikka, jossa olin saman hajun saanut haistaa. Muisto taas loihti kuvan tuosta kurvista, jossa lähde sijaitti ja jossa siis putosin reestä. Siltä reissulta muistan myös sen, että Pauli ohjasti hevosen Haukilammen yli Angervon huvilan edestä ja käytti heidän mökkietänsä Riepposeen ja meni sieltä koululle. Koskaan muulloin en mennyt sitä reittiä kouluun tai tullut sieltä. Joulujuhlissa muistan saaneeni ”pikkujoulupussin”, joka sisälsi paketin Sunmaid-rusinoita, omenan ja piparin – olikohan joku karamellikin?

No, nyt siis olemme Kokkovuoren rinteellä isän kanssa. Isä ei ole tyytyväinen ”kuusitarjontaan” ja päättää, että meidän täytyy lähteä tien toiselle puolelle, jossa oli sankka kuusimetsä. Laskeuduimme siis vanhaa tietä pitkin uudelle tielle siinä kohtaa, missä sijaittivat sodanaikaisen kellarit, johon kuuleman mukaan kyläläiset piilottivat perunoita ja muuta ruokaa siltä varalta, että venäläiset miehittäisivät maan. Tämä tarina saattoi kyllä olla aivan legendaakin, mutta näin Tuhkalaisen Kirsi ja kai Pekkakin väittivät. Aikuisilta en tarinaa kylläkään kuullut eivätkä vanhempani vielä silloin asuneet kylällä, joten en voinut heiltäkään sitä kysyä. Tällä kertaa isäni oli erittäin vaativa kuusen suhteen, sillä emme sieltä alamaaltakaan löytäneet sopivaa kuusta. Joskus toki sieltäkin kuusen löysimme, vaikka aika harvoin sinne menimme. Kuuset olivat siellä valtavan suuria, joten pieniä kuusia ei juuri mahtunut sekaan. Nyt muuten tuo kuusikko on hakattu ja maisema kotitaloltani peräkylälle on näkyvissä. Se tuntuu tosi oudolta. Palasimme siis takaisin Kokkovuoren rinnettä ylös ja olin varmaan jo tosi väsynyt. Isäni vain jatkoi matkaa, kun lopulta päädyimme sinne melkein huipulle, vuoren itärinteelle, jossa oli keskikokoinen kuusi, jonka alaoksat olivat jostakin syystä katkenneet aivan kuin siihen olisi törmätty jollakin koneella tai sitten sitä vasten oli kaatunut myrskyssä toinen puu. Se oli rampa alhaalta, mutta latva oli hieno. Isä oli aivan innoissaan tuosta latvakuusesta, nyt vain piti päästä sahaamaan se, Se oli jopa isälleni rankka urakka, vaikka hän oli silloin vähän yli nelikymppisenä erittäin hyväkuntoinen ja vahva muurari. Muistan vähän pelänneenikin isän puolesta, mutta muistan myös sen ylpeyden tunteen, kun ajattelin, miten kodin naisväki kehuisi tätä erinomaista kuusta, jonka eteen ”me miehet” olimme nähneet niin paljon vaivaa.

Kuusen koristelu oli tärkeä rituaali. Usein teimme punaisesta kartongista omenoita tai muita koristeita. Meillä oli myös lippuja ja pari lumiköynnöstä. Kynttilöiden asettaminen oli todella vaikeaa, jos kuusen oksat olivat heikot. Ja sitten oli tietysti tähti. Ihan hirveästi niitä koristeita ei ollut, yksi pieni pahvilaatikollinen, kenkälaatikko varmaan. Jotenkin minusta tuntuu, että siskot muistaisivat, että koristeita oli enemmänkin. Kuusi sijoitettiin useimmiten tupaan sähkölieden ja sohvan väliin, ikkunan eteen. Joskus kuusi oli myös kamarissa, jos oikein muistan. Ja varmaan olikin, sillä telkkarimme siirrettiin jossain vaiheessa tupaan kuusen paikalle.

Lahjoja ei laitettu kuusen alle, vaan ne laitettiin juuttisäkkiin, joka vietiin eteiseen, joka oli itse asiassa lasikuisti. Ja sitten odotettiin joulupukkia, mikä oli aina tosi jännittävää, vaikka tiesimme toki, että se oli joko Tuhkalaisen Seppo tai Alatalon Veke. Joulupukki tuli aina niin, että hän kävi koputtamassa tuvan ikkunaan, josta näkyi sitten pukin punainen ja aika pelottava naamari. Pukilla oli myös aina lammasnahkaturkki ja pieksut sekä puinen ryhmykeppi. Tapana oli, että lauloimme pukille ”Joulupukin”, kun hän tuli sisään ja varmaan vielä ”Joulupuu on rakennettu” ennen kuin pääsimme lahjojen jakoon. Todennäköisesti pukki myös sanoi jollekulle jotakin. Varmaan eritoten kuopuksellemme Piilolle. Itse en muista jutelleeni Pukin kanssa.

Jouluilta ennen pukin tuloa oli pitänyt sisällään joulusaunan ja joulupäivällisen, jossa olivat kaikki jouluruuat ja varsinkin laatikot, joista lanttulaatikko oli ehdottomasti oma suosikkini. Kinkkua söimme paljon, ja joskus ostimme jopa kaksi isoa kinkkua joulun ajaksi. Jouluna söimme myös lahjojen jaon jälkeen, sillä silloin ”sai syödä koko yön”. Lahjojen jaon jälkeen ainakin minä keskityin saamiini lahjoihin. Yhtenä vuonna sain polvisuojukset, jotka tiesin kummieni Irkun ja Tassun minulle hankkineen, koska olin heidän poikansa Timpan hienoja polvisuojuksia ihaillut ja kokeillut. Halusin heti päästä niitä kokeilemaan, mutta luulen, ettemme kuitenkaan sitä jouluaattona tehneet, vaikka muutoin saatoimme pelata isämme kanssa yömyöhään jääkiekkoa tai –palloa kylätiellämme. Yhtenä toisena jouluna sain myös kaksi Montreal-merkkistä jääkiekkomailaa, josta toinen oli siis isälleni. Senkin muistan, miten niistä toinen ”lahosi” eristysnauhan alle, jota isä kiersi pitkälle varteen asti kaikei suojatakseen puumailaa iskuilta. Myöhemmin sain myös upean Kohon. Minusta Montreal ja Koho olivatkin parempia kuin Torontot tai mikähän se ”halpa” maila nyt olikaan...

Yleensä kuitenkin keskityin omiin lahjoihini, joista mieleeni on erityisesti jäänyt koottava vanha auto, jossa oli myös moottori. Se oli varsin vaikea koottavaksi ja vaati erityistä tarkkuutta. En ollut omasta mielestäni kovin näppärä tuollaisissa asioissa, joten olin aika ylpeä, kun sain auton kunnialla valmiiksi. Isäni ei muuten auttanut minua lainkaan, sillä hän ei ollut lainkaan ”näprääjä” eikä korjaajatyyppejä. Jos joku tavara meni rikki, niin hän mieluummin osti uuden kuin alkoi sitä korjaamaan. Minun piti opetella yksin myös pyörän korjaaminen, sillä isäni kärsivällisyys ei riittänyt sellaiseen. Se oli jotenkin outoa, sillä hän oli rakennusmies. Siinä olin itse asiassa väärässä, sillä muurari ei ole rakennusmies, vaan muurari. Muurari taas on rakennusmiesten kuningas, jolle muut tekevät ”mestat”, kantavat tiilet ja vääntävät aivan täydellisen laastin muuraria varten. Opin sen oltuani jonkin verran isäni hanslankarina omakotirakennuksilla ja kotiamme rakentamassa. Oletan, että tämä asema johtui siitä, että ”urakat” laskettiin usein muurarin työn tuotoksen perusteella, joten kaikki muutkin olivat riippuvaisia siitä, miten hyvin ja nopeasti muurari sai hommansa tehtyä. Muurari oli kuin huippu-urheilija. Ja se sopi isäni luonteelle oikein hyvin, sillä hän oli melko ”koleerinen” temperamentiltaan. Saattaa olla, että minusta tuli tästä syystä hänen vastakohtansa eli hyvin kärsivällinen ja pitkäjänteinen, vaikka vaimoni sanookin, että joskus se koleerisuus minustakin pääsee läpi. Hän on varmaan oikeassa. Tämä auton rakennus olikin varmaan juuri siksi minulle tärkeää, että en

herpaantunut, vaikka siinä tuli vaikeita kohtia eteen enkä pyytänyt keneltäkään apua – sitä tosin en tehnyt yleensäkään, vaikka aika usein olisi kannattanutkin pyytää.

Muistan myös hyvin sen joulun, kun saimme lahjaksi suuren satukirjan, jossa olivat lähes kaikki klassikkosadut. Olin omasta mielestäni vähän liian vanha lukemaan satuja, ja kirja olikin ehkä eniten tarkoitettu pikkusiskolleni, mutta yllätyin, miten paljon opin niistä saduista. Luin kirjan useaan kertaan ja vieläkin muistan, miten kiinnostavia sadut olivat historiallisen tiedon, mutta etenkin niiden ”opetusten” takia. Ehkä oli hyväkin, että luin ne ”vanhempana”, mikä kai tarkoitti, että olin noin kymmenen vanha korkeintaan. Siis oikeasti olin aivan liian nuori niitä satuja lukemaan – ne olivat tuhannen ja yhden yön - tarinoita. Mutta varmaan olin ”pikkuvanha”, sillä kolmen isosiskon kanssa kasvaneena oli pakko tietää monia asioita, joita muut saman ikäiset eivät tienneet. Sen huomasin mentyäni oppikouluun. Mutta jouluna siis syötiin ”puhvetista”, vaikka sitä sanaa emme tainneet käyttää. Ruokaa oli kuitenkin pöydässä pitkälle aamuyön tunneille. Lienee myös sanottava, että meillä ei menty nukkumaan kovin aikaisin. Hyvin pienestä pitäen totuin siihen, että menimme nukkumaan vasta yhdentoista jälkeen, usein vasta puolenyön maissa. Isäni ja äitinikin olivat hyvin vähäunisia, joten oli kurjaa, että minä olen tarvinnut aina paljon unta. Kouluaamut olivatkin melkein aina minulle hankalia tai jopa erittäin hankalia. Naapurin Kirsi saattoi tulla hakemaan minua, kun itse olin vielä sängyssä. Tosin hän lähti liikkeelle aivan liian aikaisin. Ja koulussa olimme aina ennen puoli yhdeksää siitä huolimatta. Piti ehtiä leikkimään ja pelaamaan.

Jouluna siis söimme paljon ja muistan sen, miten ihanaa oli saada laatikollinen ”jouluomenoita”, jotka olivat puolalaisia, kaiketi samoja kuin nykyiset ”ida redit”, tosin jonkin verran pienempiä. Meillähän oli paljon omenapuita ja säilöimme ”jouluomenoita” huolellisesti kellariinkin, mutta kyllähän ne oli jo ennen joulua syöty. Jossain vaiheessa tulivat myös konvehtirasiat, joissa oli useampi kerros ja monenlaisia konveheteja, joista kilpailimme, koska kaikki eivät tietenkään olleet yhtä hyviä. Suosikkikonvehdeista saattoi syntyä kova kilpailu. Yhtenä jouluna meillä oli kuitenkin vieläkin tutut Aladdin ja Paradis –rasiat, joissa oli samanlaisia suklaapaloja monta kerrosta. Ja kaikki maistuivat hyviltä. Ajattelin, että tämäpä on fiksua, miksi niissä muissa oli niitä pahoja mukana? Söin aivan mahdottomasti Aladdiineja ja Paradiisoja, joten tulin varmaan kipeäksi. Ihan hirveästi en ole niitä sen jälkeen hinkunut, vaikka muistankin sen onnen tunteen, kun huomasin, ettei minun tarvitse säästellä syömistäni.

Joulupukki kävi meillä varmaan sinne asti, kun muutimme uuteen kotiimme. Ehkä jo aiemmin jaoimme itse lahjamme, ihan varma en ole. Pikkusiskoni halusi jakaa ”tonttuna” lahjat myöhemmin. Joskus 17-vuotiaana minua sitten pyydettiin maisteri Ikosen tai oikeastaan hänen tyttärensä Maijan ja hänen miehensä Mauritz Nylundin lasten joulupukiksi heidän huvilalleen, jossa he viettivät joulunsa, vaikka asuivatkin Helsingissä. Se oli melkoinen kunnia, joka tietysti myös jännitti minua kovasti. Tiesin, että Ikosen vanha pariskunta oli varsin sydämellinen ja sivistynyt, mutta Maija oli kaiken lisäksi psykologi ja Mauritz tunnettu suomenruotsalainen runoilija ja kirjailija, joka oli muuten jo isäni ikäinen, vaikka Maija oli käsittääkseni viitisentoista vuotta miestänsä nuorempi. Heillä oli kaksi lasta, jotka olivat silloin ehkäpä 3- ja 5-vuotiaita. Minä pukeuduin nykyaikaisemmin eli hankin punaisen koltun ja parran sekä tonttulakin. Näytin kuitenkin aivan liian nuorelta siloposkineni, joten pääsin tehdä pumpulista muhkeat viikset, jotka liimasin jollakin keinolla ylähuuleeni kiinni. Näytinkin melko luonnolliselta joulupukilta. Joulupukin oli sovittu tulevan keittiön ovesta ja keittiössä kaikki olivatkin luultavasti siksi, että huvilaa oli hankala lämmittää kokonaan. Keittiössäkin oli toki reilusti tilaa ja kookas puupöytäkin. Sen muistan siitä, että lapset säikähtivät niin paljon pukkia, että pysyttelivät koko ajan pöydän alla eivätkä suostuneet tulemaan sieltä edes lahjoja hakemaan. En olisi millään uskonut, että minä – tai joulupukki – voi olla niin pelottava olento. Mukanani oli onneksi

kaksi tonttua eli pikkusiskoni Piio ja Tuhkalaisen (nyk. Lehtisen) Tiina. He varmaan saivat jotenkin keploteltua lahjat lapsille, jotka väänsivät itkua pöydän alla. Olen melko varma, että esitin tästä pienestä hidasteesta huolimatta joulupukin roolini sinänsä hyvin, koska minut kutsuttiin sinne myöhemminkin. Erikoista oli sekin, että maisteri Ikonen tarjosi pukille, jonka tiesi olevan alaikäinen, konjakkiryypyn. Juttelimme myös aikuisten kanssa hetken jotakin viisasta, tai näin olen muistavinani. Noloa ei kuitenkaan ollut vain se, että lapset eivät uskaltaneet tulla tervehtimään pukkia vaan myös se, että viikseni tippuivat sinne konjakkilasiin ja jouduin temppuilemaan viikset takaisin paikalleen samaan aikaan kuin kaadoin konjakkia suuhuni. Se jotenkin erityisesti harmitti minua, sillä muutoin koreografia toimi kuten olin suunnitellutkin. Eikös lapsien pitä pelätäkin pukkia? Saattoihan, että he säikähtivät vain sitä, kun kysyin: ”Onko täällä kilttejä lapsia?” Minä ainakin tunsin piston sydämessäni joka kerta, kun pukki tuon kysymyksen esitti ja toivoin, ettei minun oikeasti olisi tarvinnut vastata siihen.

Keski-Euroopan mäkiviikko – katsaus kylän hyppyrimäkiin ja muuhunkin laskemiseen

Jouluaatto oli vuoden parhaimpia päiviä, mutta joulupäivä oli aika ikävä. Vaikka emme olleet mitenkään uskonnollisia, niin joulupäivä oli kuitenkin pyhitetty kotona olemiselle enkä muista, että olisimme koskaan tehneet mitään erityistä joulupäivänä. Kerran tosin kävimme joulukirkossa. Se on jäänyt erityisen hyvin mieleeni, sillä sillä käynnillä oli vaikutuksia tulevaan elämään. Luulen, että se oli ensimmäisen luokan joulu eli elettiin herran vuotta 1967, jolloin myös Suomi täytti 50 vuotta itsenäisenä valtiona. Jostain syystä mekin lähdimme aamuiseen joulukirkkoon, vaikka minä en ainakaan muistanut meidän siellä aiemmin käyneen. Olin varmaan odottanut sinne pääsyä, koska siihen aikaan sitä pidettiin aika tärkeänä asiana. Varmaan koulussakin oli siitä puhuttu. En muista, pidettiinkö kirkossa käymättömiä jotenkin huonompina ihmisinä vai mistä oli kysymys. Uskonto ei ollut kylällämme mikään iso asia, vaikka tämä tosin on vain pikkupojan näkökulma. Saattoi se joillekin ollakin, sillä kyllähän naapuritaloissa pidettiin ”kinkereitä”, joissa papilla oli tärkeä rooli. Siitä tulikin mieleeni toinen nolo tai häpeällinen juttu lapsuudestani. Aika jännää, että kummatkin liittyivät kirkonmenoihin. Kummankohan kertoisin ensin? No, mennään joulukirkkoon, joka oli siis Mikkelin maaseurakunnan iso puinen kirkko Mikkeliissä, Otavankadun varrella. Istun siellä puupenkeillä perheeni ympäröimänä ja olen todella läsnä kirkonmenoissa. Erityisesti minua innostavat virret. Syy muuten täytyy olla siinä, että jouduin tai sain kansakoulun ensimmäisellä luokalla lukea runsaasti virsiä. Minä nimittäin osasin lukea jo pitkään ennen kouluun menoa ja kun muut opettelivat tavaamaan, niin minä sain ”vapautuksen” eli sain lukea ”suoraan” virsikirjaa. Koulussa myös laulettiin paljon virsiä opettajamme Juntusen Anjan, ”junttapullan”, urkuharmoonin säestyksellä ja tunteellisesti värisevän vibraaton tukemana. Joulukirkossakin annoin mennä täysin palkein; ja se myös huomattiin. Tai siis en minä huomannut, mutta isäni muistutti sekä hiukan ylpeänä että hiukan nolona, että koko kirkkokansa oli kääntynyt katsomaan, kun olin laulanut niin kovaa ja ”matalalta”. Ihmettelen tätä, olihan kyse pikkupojasta. Ehkä se oli isän tapa ilmaista, että lauloin ”nuotin vierestä” häpeilemättä. Ehkä tämä oli hyväkin asia, sillä tuo toinen nolo juttu kävi Tuhkalaisen kinkereillä, joissa lasten piti käydä papin luona kuulusteltavana tai kai se vain oli sellainen mukava jutustelu, mutta kovasti sitä pelättiin. Minäkin pelkäsin niin paljon, että kun minun vuoroni tuli astella yhteen yläkerran kamareista, joista pappi otti meidät vastaan, olin niin jännittynyt, että en ollut osannut vastata niin helppoon kysymykseen kuin ”osaatko jonkun laulun ulkoa” oikein. Olin vastannut, että en, vaikka osasin useita. Minun piti kainostellen kertoa äidilleni, että vastasin papille väärin ja että voiko tuota virhettä mitenkään korjata vai olenko minä nyt tuomittu ”tyhmäksi ja oppimattomaksi”, mitä en missään nimessä halunnut olla. Kauhean nololta kuulosti sekin, että äitini joutui menemään papin tykö selittämään, että kyllä se meidän Arto osaa esimerkiksi ”Joulupuu on rakennettu” – laulun. Varmaan sitten jouduin se esittämäänkin, mutta nolompaa minusta – ja luulen, että muistakin

ikäisistäni oli – että olin ollut niin jännittynyt, että olin vastannut väärin. Olin ujustellut tilannetta, mutta en ole varma ujustelinko itse laulamista. No, joulukirkossa en ujustellut enkä sitten kansakoulussakaan, vaikka ehkä olisi pitänyt. Meillähän nimittäin pidettiin laulukokeet sillä tavoin armollisesti, että kaikki lauloivat yhtä aikaa. Usein olen kertonutkin totena tätä tarinaa, jonka mukaan minä lauloin koulussakin niin kovaa, ettei muiden ääni kuulunut. Seurauksena oli se, että minä sain kuutosen ja muut ysin. Ensimmäinen osa on totta, mutta ihan varma en ole, saivatko kaikki muut ysin. Sen kuitenkin muistan, että aika moni ei saanut juuri mitään ääntä kurkustaan esiin laulukokeissa. Minä sain, ja sain siitä kärsiä. Mutta ehkä nuo karmeat laulukatastrofit olivat myös ”käänteispedagogiikkaa”, sillä kovin paljon en ole esiintymisiä lapsuuden jälkeen pelännyt ehkä juuri siksi, että se pahin tapahtui jo silloin. Mitään nolompaa en voi keksiä kuin nuo kinkeri- ja kirkkolaulujutut. Ja silti niistä selvittiin. Luulen, että selviämistä auttoi kuitenkin se, että vanhempani olivat tavallaan myös ylpeitä siitä, että uskalsin avata suuni enkä jäänyt tuppisuuksi. Isäni sanoikin usein, että hänen elämässään pahinta oli ollut se, ettei hänellä ollut lauluääntä kuten hänen laulajaveljellään Kaunolla. Itse asiassa kyse ei kai ollut lauluäänien puutteesta eikä ehkä laulutaidonkaan puutteesta, vaan rohkeuden puutteesta ja siitä, että hän ei halunnut olla isoveljeään huonompi. No, tällainen oli siis yhden joulupäivän tarina, mutta yleensä olimme kotona ja jopa sisällä. Pelasimme korttia tai lautapelejä ja luimme kirjoja. Muistan myös hyvin, miten minua vanhempia siskojeni joulupäivän ilta rasitti erityisen paljon, kun ei päässyt ”mihinkään” eli tansseihin, joita täytyi odottaa seuraavaan eli Tapaninpäivän iltaan.

Tapanina sitten päästiin taas ulos ja leikkimään naapurin lasten kanssa. Usein kävimme myös ”Tapanin ajelulla”, joka tarkoitti Hirolan reissua, jolloin kävimme äidin vanhempien luona ja myös kummiperheeni, Purhosten luona. Hirolassa oli myös paljon meidän ikäisiämme lapsia, joten tapasimme myös heitä. Joskus, tai aika useinkin, jäimme myös illaksi ja siskoni, vanhempani ja me pikkulapsetkin pääsimme VPK-talon tansseihin. Se oli aivan erityistä ja erilaista suhteessa oman kylämme pieniin piireihin. Mutta näistä ehkä myöhemmin enemmän. Tenholahden joululoma nimittäin jatkui ”joulun välipäivinä” ja sitten tietysti myös uudenvuoden jälkeen Loppiaiseen saakka. Ja silloinhan olivat tietysti ”Keski-Euroopan mäkiviikon” kilpailut Garmischpartenkirchenissä, Obertsdorfissa, Innsbruckissa ja lopulta Bischoshofenin luonnonmäessä. Ja nämä mäkiviikon osakilpailut me vedimme joka vuosi läpi myös naapurin Pekan kanssa. Mäkien paikat vaihtuivat meillä jonkin verran lumitilanteen mukaan, mutta useimmiten mäet sijaitsivat seuraavasti. Jotenkin ajattelen, että me aloitimme kisat aina Kokkovuoren mäestä, jossa hyppyri sijaitsi länteen päin lähellä kangasvuokkojen esiintymispaikkaa. Niitä piti vähän varoa, koska ne olivat suojeltuja kasveja ja jotenkin meidän ylpeyden aiheitamme, vaikka ne naapurin metsässä kasvoivatkin, itse asiassa heidän tietämättään. Suojelu tarkoitti meille sitäkin, että emme niistä juuri muille hiiskuneet. Keväällä niitä kuitenkin aina käytiin etsimässä ja käytiin joukolla ihailemassa, kun kukinta alkoi. Niiden kautta opimme konkreettisesti luonnonsuojelua, sillä meille oli kunnia-asia, ettei niitä kerättäisi eikä vahingoitettaisi. Hyppyrimme sijaitsi kuitenkin vuokkojen lähellä, mutta ei niiden päällä. Mäki ei ollut mikään suuren suuri, mutta kyllä siitä joku kolme metriä lensi. Hyppyreittemme ongelma oli se, että emme tehneet niitä riittävän suuriin ja jyrkkiin mäkiin, mutta kyllähän niissä silti tai oikeastaan siitä syystä, sai kovasti ponnistaa ja pinnistaa päästäkseen pitkälle eli pidemmälle kuin Pekka. Kisamme olivat hyvin tasaisia ja merkit liikkuivat usein vuorotelleen yhä pidemmälle, kun hyppy alkoi löytyä. Aikaa oli yleensä riittämiin, vaikka ensin piti varata aikaa mäen eli hyppyrin rakentamiseenkin. Mäkeenhan piti tehdä kunnon ylämäki, joka tehtiin tampaten, kuten myös alastulorinne, joka vaati erityisen suuren työn, että siitä saatiin riittävän kova ja tasainen. Pahintahan oli, jos se petti alta. Silloin saattoivat sukset katketa. Ja kyllähän niitä katkesikin – yhtenä talvena katkoin kolmet sukset, mikä oli oikeasti aika ikävä juttu, sillä uusiin suksiin ei ollut juuri

varaa. Minäkin sain ihan uudet eli vain minulle ostetut sukset vasta kun aloin hiihtää kilpaa. Sitä ennen hiihdin siskojen vanhoilla suksilla.

Toinen mäki, jossa hyppäsimme, oli Wemanin talon takana olevan jyrkän mäen länsirinne, joka laski Pöyhösen niitylle. Siitä hyppyristä minulla on vähän huono omatunto, sillä kerran Pekka tuli meille upouusien suksien kanssa, joita hän kehuskeli. Ne olivat ”erikoiskilpasukset” eli ne olivat kapeat ja hienon väriset. Suksien merkkiä en muista, mutta ne eivät olleet sen enempää Järviset kuin Karhutkaan, vaan jotakin minulle tuntematonta merkkiä. Houkuttelin Pekan sitten kokeilemaan uutta hyppyriäni, joka oli juuri tuossa mainitussa mäessä. Jotenkin taisi olla niin, ettei Pekka olisi ollut kovin halukas lähtemään hyppyriin, koska sukset olivat todellakin uudet ja hienot. Sen muistan, että minä hyppäsin ensin ja odottelin alhaalla Pekkaa, joka tuli aivan liian kovalla vauhdilla kaarteeseen, johon vauhti piti saada pysähtymään. Sukset sakkasivat ja Pekka lensi hankeen. Ja kun hän sieltä nousi ylös, niin huomattiin, että toisen suksen kärki puuttui. Pekka ei varmaan itkenyt eikä raivonnutkaan, mutta mieli oli kyllä apea meillä kummallakin. Minua harmitti pitkään ja harmittaa vieläkin se, että Pekka oli harvoin niin onnellinen ja minä olin harvoin niin kateellinen, ja sitten sen piti päättyä noin ikävästi. Kaiketi syytin siitä itseäni; sukset katkesivat minun kateuteni takia. Ehkä niin olikin.

Toisaalta: minä kyllä katkoin suksia enemmän kuin muut. Hiihdin enemmän ja olin rohkeampi kuin muut, vaikka en niitä suksia tietenkään tahallaan katkonut. Pekka oli minua neljä vuotta vanhempikin, joten jouduin yrittämäänkin enemmän. Kolmas mäki sijaitsi sirkkelin takana Kaislajärven rannassa. Se oli isoin mäkemme ja muistan senkin, että suunnittelimme sinne menemistä monta vuotta ennen kuin sitten lopulta uskalsimme sinne sen mäen tehdä. Tiesimme, että isäni ja ”Tuhkalaisen pojat” olivat siellä jo hypänneet pitkiä hyppyjä. Toinen mäki heillä oli ollut Koivikon koulukodin poikien kanssa Haukilahden rannassa, jossa mäki oli todella jyrkkä. Usein ihmettelin, miten siihen oli saattanut hyppyrin tehdäkään. Silloin en vielä ymmärtänyt, että hyppyrin alastulorinteen tuli olla mahdollisimman jyrkkä. Kaislajärven rannassa hyppäsimme muistaakseni jotain kahdeksan metriä. Se olikin jo jotain. Yhtenä jouluna mukana oli myös Pekan sukulaispoika Niemisen Juha Helsingistä ja silloin meillä olivatkin kovat kisat, sillä Juha oli hyvin kilpailullinen kaveri. Taisi muuten voittaa jonkun kuulantyytön Suomen mestaruudenkin juniorisarjoissa joskus myöhemmin. Merkeistä käytiin kovaa sanaharkkaa, sillä mittasimme pituuden suksien kantojen perusteella saadaksemme tarkat erot. Monon kohdalta mitattuna pituudet olisi tuomittu liian usein samoiksi.

Neljäs mäki tehtiin yleensä sirkkelin mäen pellolle tai Myyryläisen mäkeen, pellolla oli sekin. Kumpaankin muistan katkaisseeni suksemi, mikä harmitti kovasti. Peltomäissä ongelma oli aina se, että alastulorinne tahtoi jäädä liian pehmeäksi ja siihen sukset sitten helposti upposi, tökkäsi ja katkesi. Mäet olivat kyllä hienoja juuri pelloilla, kun olimme ne tampanneet näyttävän näköisiksi. Ladut ja mäet avoimilla pelloilla tekivät niistä jotenkin kuin taideteoksia, jotka ilmoittivat taivaalta katsovillekin, että täällä oli älykästä elämää. Tämä lainaus kai liittyi siihen, että 1970-luvun taitteessa Suomessa elettiin UFO-buumia. Jokaisen itseään kunnioittavan ihmisen oli pitänyt nähdä ”uhvo” tai ainakin hänen täytyi olettaa nähneensä sellaisen. Meikin vietimme joskus Pekan kanssa tuntikausia taivasta tuijotellen ja paljon näimmekin tähdenlentoja ja ”sputnikkeja”, vaikkei niitä silloin vielä paljon ollutkaan. Kylämme tiukoista rajoista kerroin joskus tarinani alkupuolella ja yksi niistä liittyi myös hyppymäkiin. Tiesin, luultavasti Tuskussa asunut Lehdon Kalle, joka oli perhetuttavamme, siitä kertoi, että Tuskun pojilla oli mäki, josta saattoi hypätä 15 metriäkin. Ihmettelin itse asiassa vuosikautia, että missä se mahtoi olla kunnes kerran 15-vuotiaana hankikelillä pääsin hyvin hiihtelemään Tuskuun päin. Yllätykseni oli suuri, sillä mäki oli itse asiassa todella

lähellä Tenholahdentietä ja myös lähellä kyläämme. Se oli vain sellaisessa puiden suojaamassa paikassa, että koko mäkeä, joka oli kooltaan pieni, mutta korkea, ei näkynyt tielle eikä polullekaan, jota aika usein juoksinkin. No, siellä se mäki oli, ja siihen oli rakennettu oikea vauhtimäki puista. Mäki oli jyrkkä ja toden totta siitä saattoi hypätä viitisentoista metriä. Silloin, ja nytkin, tosin mietin, että jyrkästä mäestä on aika helppo hypätä pitkä hyppy. Paljon helpompi kuin loivasta mäestä vaikka se kahdeksan metriä. No pakkohan se oli käydä kokeilemassa ja aika kivuttomasti minä sen mäen K-pisteeseen leiskautin. En oikein tiedä, miten siihen suhtauduin, sillä liian helpolta se tuntui. Samanlaiselta tuntui hypätä Lahden hiihtomuseossa hyppysimulaattorilla Lahden ”betonista”, vaikka pääsinkin siinä 122,5 metriä, joka ihmetytti poikaani Jensiä ja hänen urheilevia kavereitaan. He nimittäin eivät päässeet kuin 90 metriä. Harjoittelu oli tehnyt metsurin!

Mäkihyppyharrastuksemme jännä episodi liittyi minisuksiin, jotka tulivat muotiin 1970-luvun alussa, muistaakseni vuonna 1972. Minisukset olivat muoviset noin puolimetriä pitkät ja laskettelusuksia leveydeltään matkineet läpsyttimet, jotka kiinnitettiin hihnoilla kenkiin, töppösiin tai kumppareihin. Laskimme niillä 2-3 vuotta todella paljon ja myös isäni oli innokas minisukseilija, vaikka hän harvoin tuli mäkeä hyppäämään. Teimme monenlaisia mäkiä, joista osa oli ”puuterilumikurveja”, osa hyppyreitä ja osa pitkiä ja nopeita mäkiä. Teimme mm. Kokkovuoren päältä asti mäen pihaamme, jossa oli hyppypi ja sen jälkeen jyrkkä käänös, ettemme olisi laskeneet suoraan tielle. Se oli mahtava mäki varsinkin sen jälkeen, kun ylämäki jäättyi. Loivahko rinne kiihdytti vauhtia kohti loppujyrkkää ja hyppyriä. Minisuksilla ei laskettu vain kotikutoisia mäkiä, vaan kävimme laskemassa myös Hiirolan Kolokankaalla, joka oli iso ja jyrkkä mäki, mutta myös Mikkelin uudella laskettelurinteellä Tornimäellä. Muistan, kuinka isäni laski ”suorilla” Tornimäen alas – sitä monet ihmettelivät, sillä hänhän oli jo ”ikä mies” eli lähes viiskymppinen. Minuakin pelotti, että miten hän ”äijälle käy” olivathan minisukset varsin vaikeat hallittavat. Muistaakseni se laskeminen sitten kiellettiin Tornimäellä ja suksien muotiaikakin meni ohi kaiketi sen vuoksi, että niillä sattui monenlaisia vakaviaakin onnettomuuksia. Minä kuitenkin opin laskettelen alkeet minisuksilla enkä samanlaiseen laskettelen hurmaan päässyt myöhemmin oikeilla ”skimboillakaan”.

Tähän samaan syssyyn on kuitenkin kerrottava myös pulkkailu ja potkurluiri, jotka olivat jokavuotisia harrasteitamme. Pulkkamäkiä teimme joka puolelle kyläämme, mutta muistan varsinkin Kokkovuoren rinteet hyvinä laskupaikkoina. Pulkkamäet olivat kuitenkin hyppymäkiin nähden yleensä lähempänä teitä tai taloja, koska pulkan kanssa lumihangessa liikkuminen oli raskasta. Pulkkamäissäkin oli hyppyreitä ja varsinkin jännittäviä mutkia. Joskus meillä oli myös rattikelkkoja, joilla toki saattoi laskea vain tiellä eikä kovin hyviä mäkiä ollut kuin Tuhkalaisen kartanolta riihelle ja saunalle päin. Yksi hassuimmista laskettelukokemuksista oli myös se, kun laskimme lumilapioilla Tuhkalaisen navetan ja lantalan katolle rakentamallamme jympsyisellä mäellä. En tiedä, mistä keksimme alumiiniset lapiot – ehkä muita ei ollut saatavilla – mutta niillä oli mahtavaa laskea juuri sitä pehmeää ja kumpuilevaa mäkeä alas. Oletan, että se vaati juuri sen ainutlaatuisen kelin, jossa lumi oli riittävän paksua ja pehmeää. Muulloin emme lapioilla laskeneet. Potkurit olivat meidän ajopelejämmä, joilla saatiin melkoiset vauhdit kevätiukkailla eikä kaatumisiltakaan välttytty. Vaaratilanteita aiheuttivat myös yllättävät hiekkakohdat, joita tuli esiin lumen ja jään alta. Usein meitä oli kolme kappalettakin jalaksilla ja yksi ”kanakopissa”, jolloin vaaratilanteilta ei voinut välttyä. Mutta hauskaa se oli.